

fri! tanke

#4 • 2014 • MEDLEMSMAGASIN FOR HUMAN-ETISK FORBUND

**BØR VI
FORTSETTE
Å FEIRE JUL
SOM VANLIG?**

fri tanke

4 • 2014

Fri tanke

Medlemsmagasin for
Human-Etisk Forbund

Fri tanke redigeres etter
redaktorplakaten.

Redaksjonelt stoff i Fri tanke står
ikke nødvendigvis for Human-
Etisk Forbunds regning.

Kontakt

Tlf: 23 15 60 20

Epost:

fri.tanke@human.no
fritanke.no

Ansvarlig redaktor

Kirsti Bergh
kirsti.bergh@human.no

Journalister

Even Gran
even.gran@human.no
Aslaug Olette Klausen
aslaug.olette.klausen@human.no

Design

Dinamo Magazine

Repro

Dinamo

Trykk

Kroonpress AS

Opplag

64 000

Stofffrister 2015

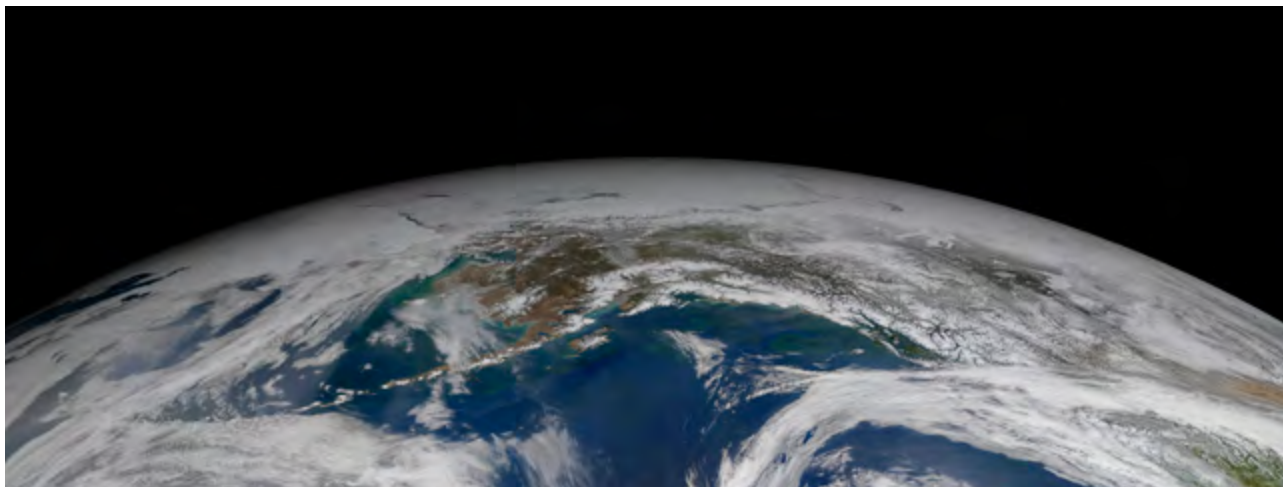
Nr 1-2015: 1.februar
Nr 2-2015: 1.mai
Nr 3-2015: 1.august
Nr 4-2015: 1.november

Dette nummeret ble
levert til trykk
28. november 2014

fritanke.no

I magasinet Fri tanke har artikler referansenummer. Tast dette
nummeret inn i søkefunksjonen på **Fritanke.no** – så får du opp saken.

Kan vi fortsette å feire jul som før?

Spørsmålet om vi kan fortsette å feire jul som før, handler ikke egentlig så mye om jula som om hva vi gjør resten av året. I begynnelsen av november la lederen for FNs klimapanel, Rajendra Pachauri, fram panelets nyeste rapport om klodens tilstand. Hovedbudskapet er ikke til å misforstå: Rapporten slår i enda sterkere grad fast den klare sammenhengen mellom menneskelig aktivitet og klimaendringene. Nå må vi snu. Det samme var budskapet fra biologiprofessor Dag O. Hessen på Human-Etisk Forbunds landskonferanse i oktober.

Han tegnet et pessimistisk bilde av klodens tilstand, og ba oss være bekymret. Samtidig hadde han en klar oppfordring – til Human-Etisk Forbund, og til oss alle som enkeltpersoner. For nesten alle er nå enige om at det trengs en reell kursendring, men samtidig ser vi at politikerne ikke klarer å ta de riktige beslutningene.

VI NORDMENN ER ikke bærekraftige: I gjennomsnitt slipper en nordmann ut 87 ganger mer av klimagassen karbondioksid enn en gjennomsnittlig nepaler. Vi kan derfor ikke lenger passivt vente på at våre politikere skal ta beslutningene som tvinger oss til å slippe ut mindre.

Vi må alle gjøre en innsats for å få ned utslippene våre. Gjennom hvordan vi forbruker, hvordan vi reiser, hvordan vi lever generelt. Vi må også være med å ta ansvaret. Vi må ta det som enkeltindivider, som fami-

lier, som arbeidsplasser, som lokalsamfunn. Vi må ta det som velgere.

Human-Etisk Forbund kan ikke bli en ny miljøorganisasjon, men som livssynsamfunn kan vi ikke la være å bry oss om klodens framtid. Vi må lytte til klimapanelet når den vitenskapelige konsensusen er så klar. Forbundet har vedtatt å sette etikk i et generasjonsperspektiv på dagsorden. Det handler om vårt moralske ansvar for at de kommende generasjonene skal ha en klode å leve på.

Nå gjelder det å finne ut hvordan denne målsettingen skal gjennomføres – skal den lede ut i ord eller også handling?

Dag O. Hessen har rett når han mener spørsmålet om klodens framtid dypest sett er et spørsmål om mening. Og mens det er mange arenaer som tar seg av vitenskapen, politikken og økonomien, er det få som tar seg av individets ansvar.

Hvis vi tar klimautfordringen på alvor, kan vi feire jul som før. For da kan jula bli det den en gang var: en overdådig unntaksfest som ikke ligner på noe annet vi har resten av året.

God jul!

T Kirsti Bergh, redaktør av Fri tanke

*Les på
Fritanke.no*

Fritanke.no er nettutgaven av Fri tanke, der vi publiserer ukedaglig: nyhetssaker om livssyn, livssynspolitikk, humanisme m.m., kommentarer og reportasjer.

Følg med på Fritanke.no

6 Kalender

Ting vi husker fra månedene som har gått, og ting som skal skje i månedene som kommer.

8 3 Medlemmer

Vi stiller tre medlemmer som er ansatte to spørsmål.

1 Aktuelt**10 Reportasje: Prester i forsvar**

De vernepliktige vil ha slutt på bønn på linja, men feltprestene er ikke enige.

17 Notert**18 Bilder fra verden**

Religiøs høytid i India er ikke helt det samme som i Norge.

20 Intervju: Tilbake til livet

Thea Hjelmeland er musiker, og det var musikken som ble hjelpemiddelet til å komme seg gjennom dyp sorg.

24 Notert**2 Forbundet****26 Generalsekretærens spalte**

Endringene i religionsfaget representerer et klart tilbakeskritt.

27 Notert**29 Hovedstyremedlemmet**

Oda Martine Øverhaug er mest opptatt av de etiske spørsmålene.

30 Frivillige: Seniorklubben

På Gjøvik møtes en gruppe seniorer fast for foredrag og hyggelig samvær.

34 Aktuelt:

Tidsskriftet Humanist går inn som papirmagasin, men blir heldigitalt magasin.

35 Humanistisk Ungdom

Humanistisk Ungdoms leder, Anders Garbom Backe, reflekterer over krig og fred og sånn.

③ Tema

- 36** Det haster med å få ned utslippene av klimagasser. Vi har femten år på å gjøre drastiske tiltak. Vi må alle bidra. Her får du tips om hva du kan gjøre.

④ Meninger

- 50 Portrettet**
Yngvild Kvaale har vært seremonisjef i Human-Etisk Forbund i 19 år. Nå er hun pensjonist.
- 58 Menneskerettigheter**
Det er farlig at unge mennesker tror verden er verre en den er.
- 61 Sitatet**
Utdrag fra Humanistmanifest 2006, forbundets «troserklæring».
- 62 Kronikk**
Visste du at det finnes humanistiske samtalepartnere ved et knippe sykehus i Oslo?
- 66 Fra Fritanke.no**
Klipp fra nettavisen Fritanke.no.
- 68 Bøker**
Omtaler av aktuelle bøker.
- 70 Human etikk**
Vi lurer oss selv og hverandre, og synes ikke en hvit løgn er så farlig.
- 74 Info fra Human-Etisk Forbund**
Annonseringer, kontaktinfo for organisasjonen, medlemsinfo m.m.

Noe av det som har skjedd siden sist

SEPTEMBER

12

Humanistisk(e) uke(r)

Humanistisk uke er overskriften på to uker der Human-Etisk Forbunds lokal- og fylkeslag i nesten hele landet markererte seg med stand, debattmøter, ulike kulturarrangement, filosofi-kafeer, undringsløyper og mer.

Over 125 arrangement ble gjennomført! Noe av dette har vi skrevet om på Fritanke.no.

Som del av Humanistisk uke lanserte Human-Etisk Forbund fire korte filmsnutter til refleksjon – om religionsfrihet, likestilling, kjærlighet og abort. Fikk du ikke sett dem? Da kan du bruke QR-koden nedenfor, eller gå til human.no/humanistisk-uke

OKTOBER

9

Alder – triumf eller tragedie?

Formiddagslansering på Litteraturhuset, der Inger Merete Hobbestad bokbadet Ingeborg Moræus Hanssen [75]. De to snakket om sosiale medier, pensjonisttilværelsen og kjærligheten. I boken skriver hun om sine personlige betraktninger om vennskap og alderdom. Med alder kommer tid til ettertanke. Hva skal de gamle bruke all sin kunnskap og erfaring til?

20

Flyttet til bedre plass

Human-Etisk Forbund har flyttet fra ærverdige, gamle Humanismens hus i sentrum vest til nyoppussede, moderne lokaler i øst. – Først og fremst flytter vi for å få bedre plass og en kontorløsning som passer for oss. Vi har vokst, og de gamle lokalene ble for små for oss. Det er viktig for oss å kunne sitte sammen med forlag, ungdom og fylkeslag, og det ville det ikke vært plass til på sikt i Humanismens hus, sier generalsekretær Kristin Mile. [9566]

NOVEMBER

5

– Et godt liv kan ikke opprettholdes

F Dyrevelferdsløsning, Iselin Linstad

5. november fremmet Miljøpartiet De Grønne et stortingsforslag om å legge ned pelsdyrnæringen i Norge, samt ved en avvikling også å forby import av pelsprodukter. I begrunnelsen for forslaget trekkes blant annet Dyrevelferdsloven, vedtatt av Stortinget i 2009, fram. Den sier at «Dyrs levemiljø skal fremme god helse og bidra til trygghet og trivsel». – For de aller fleste om leser Dyrevelferdsloven, er det åpenbart at oppdrett av rovdyr i små bur strider med loven som Stortinget har vedtatt, sier Une Aina Bastholm i Miljøpartiet De Grønne (MDG) i Oslo.

– Dette handler om politisk verdivalg om hvor mye vi respekterer andre vesener, og hvor dårlig vi som samfunn kan tillate oss å behandle dyr for næringsformål.

På Fritanke.no kan du lese filosofen og biologens tanker om pelsdyrhold og etikk. [9605]

FRITANKE.NO

Les våre kommentatorer på Fritanke.no, her er et knippe siden sist:

[Tallet i parentes taster du i søkefeltet på Fritanke.no, da får du opp nettsaken og kan lese!]

➤ Muslimer mot islamisme

Fremtredende sekulære muslimer var samlet til konferanse i London i oktober. Har de styrke nok til å bremse islamistenes fremmarsj? **Sylo Taraku** fra LIM rapporterte: «De stemmene som er aktive prøver likevel så godt de kan å utgjøre en forskjell både her i Vesten og i muslimske land.

Når fundamentalister organiserer konferanser og henter hatpredikanter for å veilede unge muslimer i Vesten, må også de sekulære organisere sine konferanser og hente frihetsforkjempere fra muslimske land til å dele sine erfaringer og spre sine budskap. Om de er marginaliserte i dag, så står de på riktig side av historien.» [9601]

Noe av det som skal skje i løpet av ukene som kommer

DESEMBER

13

Margarete Bonnevie 130 år

Margarete Bonnevie var en av pionerene som var med og stiftet Human-Etisk Forbund 1956 og satt i det første styret. Hun var forfatter, politiker og kvinnesaksforkjemper, blant annet ledet hun Norsk Kvinnesaksforening (1936–46). Hun kjempet for moderne tiltak som barnehager, daghjem, adgang til deltidsarbeid for kvinner, og for et mer likestilt lønssystem. Hun skrev bøker som *Ekteskap og arbeide* (1932), *Patriarkatets siste skanse* (1948) og *Fra mannssamfunn til menneskesamfunn* (1955).

22

Solsnu!

Vintersolverv inntreffer mandag 22. desember presis klokka 00.03. Da kan vi endelig si at det går mot lysere tider igjen.

JANUAR

27

Holocaust-ofrenes minnedag

For 70 år siden, den 27. januar 1945, inntok sovjetiske styrker konsentrasjonsleiren Auschwitz, der de befridde de rundt 7000 fangene som var igjen i leiren. I midten av januar 1945 var omkring 66 000 fanger tvunget ut på marsj vestover mot Tyskland. Svært mange omkom underveis, derav kallenavnet «Dødsmarsjene».

Man regner med at mellom 1,2 og 2 millioner mennesker ble drept i Auschwitz. Flesteparten av disse var jøder. Blant ofrene var også polakker, sovjetiske krigsfanger og sigøynere. Holocaust innebar henrettelse av cirka 6 millioner jøder, cirka 400 000 sigøynere og 250 000 funksjonshemmede og homofile.

Årsdagen for frigjøringen av Auschwitz i 1945 har siden 2005 vært den internasjonale minnedagen for ofrene for Holocaust. I tillegg oppfordres FNs medlemsland til å utvikle utdanningsprogram som skal bidra til å hindre at historien gjentar seg.

FEBRUAR

5

Boklansering med prest og ateist

Humanist-redaktør og rådgiver i Human-Etisk Forbund, Didrik Söderlind, lanserer dialogbok sammen med prest Stian Kilde Aarebrot – en fellesutgivelse på to forlag samtidig.

12

Boklansering: ny bok om evolusjon

Erik Tunstad har tidligere gitt ut boka Darwins teori, og nå kommer han med boka som forklarer evolusjonsteorien. Her blir det en reise gjennom livets fire milliarder år lange historie, fra de første celler og til det moderne mennesket. Ifølge forlaget vil du når du har lest boka, kunne si til deg selv: «Jeg kjenner livets historie, og jeg vet hvordan og hvorfor det utviklet seg.» **Følg Humanist forlag på Facebook for sted og klokkeslett.**

☞ Å leve under svarte lover

Å ytre seg blasfemisk er en menneskerett, skriver **Gulalai Ismail** for Fritanke.no. Den pakistanske menneskerettighetsaktivisten er sterkt kritisk til Pakistans blasfemilov, som nylig ble brukt til å stadfestet dødsdommen til en kristen kvinne, og som også ble brukt mot hennes far. [9582]

☞ Syntetisk biologi

Syntetisk biologi kan etter hvert gjøre det mulig å produsere organer for transplantasjon, CO2-spisende alger som lager fornybar energi, trær som gror hus samt gjenskape utdødde arter. Men hva med fallgruvene?, spør legestudent og hovedstyremedlem **Oda Martine Øverhaug** i denne kommentar. [9520]

Vi stiller tre (ansatte) medlemmer to spørsmål

1) Hvorfor er du medlem i Human-Etisk Forbund?

2) Hvordan synes du det har vært å flytte fra Humanismens hus til Brugata 19?

LARS-PETTER HELGESTAD
Rådgiver i Ideologi- og livssynsavdelingen i Human-Etisk Forbund

1) Som humanist synes jeg det var viktig å bli med i livssynssamfunnet som både gir et stort fellesskap med likesinnede, veldig gode sere monier og mulighet til å både støtte og delta i et viktig politisk arbeid for livssynsfrihet.

2) Humanismens hus var ærverdig og stemningsfullt, men slitt og dessverre litt upraktisk. Humanismens etasjer i Brugata er litt upersonlig, men flott, moderne og gir bedre kontakt mellom oss som jobber her. Det er litt uvant å sitte åpent kontorlandskap, men det er sjelden alle ni der jeg sitter er ved pulten sin samtidig.

ANNE BRINCH SKAARA
Organisasjonssekretær i Human-Etisk Forbund, Oslo

1) Jeg er medlem fordi det humanistiske livssynet setter mennesket i sentrum og fokuserer på det universelle menneskeverdet. Human-Etisk Forbunds formålsparagraf bygger på menneskerettighetene, og det innebærer viktige verdier å kjempe for.

2) Det var litt trist å flytte fra vårt eget hus, med den spesielle atmosfæren det var på loftet der; til møter, kurs og sosiale arrangementer. Men jeg tror det blir bra i de lyse, åpne kontorlokalene i Brugata, som ligger i et spennende og flerkulturelt miljø.

INGER JOHANNE SLAATTA
Rådgiver i Sere moniavdelingen i Human-Etisk Forbund

1) Jeg er medlem fordi forbundet arbeider for en sekulær stat, for livssynsfrihet, for en skole med likeverdighet, for å gi folk et tilbud om verdige og meningsfulle sere monier

2) Det har vært fint å flytte, og bedre enn jeg hadde trodd. Det er et eksempel på at man kan revurdere sine fordommer. Lokalene er fine. I tillegg har jeg fått kortere vei til jobben – tjue minutters gange fra Vålerenga. Her på Vaterland er det også mer liv i gatene. I St. Olavs gate var det litt «daut».

Tvilsom praksis

Den katolske kirken i Norge har registrert innvandrere fra katolske land som medlemmer, uten å spørre. Tusenvis av personer kan være ulovlig innmeldt, skrev Dagbladet i starten av november. Siden 2010 har tallet på registrerte medlemmer økt fra 66.000 til vel 120.000.

Fylkesmannen i Oslo og Akershus påla i slutten av november Oslo katolske bispedømme å rette opp sitt medlemsregister. Dette må gjøres ved at personer som åpenbart ikke har meldt seg inn i trosamfunnet, slettes fra registeret. Vedtaket gjelder nyregistrerte i tidsperioden 2010 til 2014.

Hva skal til for at Forsvaret slutter å vende seg til gud under fellessamlinger? Selv om soldatene har gitt klar beskjed, forsvarer feltprestene sin posisjon. I Forsvaret er man vant til å slåss.

PRESTER I FORSVAR

T Kai Eldøy Nygaard F Kai Eldøy Nygaard/Forsvaret

Nyankomne soldater i grønt passerer kirkerommets store vindusflater. I Forsvaret er kristne prester like naturlig som uniformer og gevær. I flere hundre år har felles tro vært en forutsetning for militær enhet. I dag er virkeligheten en annen. Likevel er ritualer med kristen tone vanlig i de militære avdelingene.

– Det er kjent at tillitsvalgte over hele landet har fått henvendelser fra soldater som føler seg ekskludert, forteller Grunde Almeland.

I dag er han kledd i sivil. Fram til sommeren var han landstillitsvalgt for soldatene i Forsvaret, og var med da soldatene ga klar beskjed i sommer. De vil ha et mer inkluderende Forsvar! Når 100 soldater står på linje, er det vanskelig å være den ene som spør om å få tre av for å slippe å be. Det bry-

ter med prinsippet om å være inkluderende, og det hjelper ikke at det ikke er tvang å si ordene høyt.

– Forsvaret må ivareta bedre de som føler seg ekskludert. Her må vi lytte til enkeltindividen som ikke føle seg ivaretatt. Majoritetens syn er ofte at det er greit med religiøse innslag, men det er ikke et argument for å overkjøre enkeltindividen, mener Almeland.

INGVILD SKJOLD SER NED mot gardistenes oppstillingsplass. Hun har nylig tiltrådt som avdelingstillitsvalgt for soldatene i Hans Majestet Kongens Garde. To ganger i året praktiserer de bønn på linje. Presten får ordet under en felles-oppstilling. Han gir sin kollektive velsignelse til soldatene, kan holde andakt og lese fra Bibelen. En bønn sies høyt. I tillegg arrangeres feltgudstjenester, en fellesseremoni som foregår utendørs eller i et telt. Kirkeparaden holdes før jul og er en gudstjeneste der avdelingen stiller i paradeantrekk.

– Ved noen bataljonsoppstillinger blir også kongeønsket sagt høyt, der vi ber gud bevare kongen og fedrelandet. Alle må være med, men man trenger ikke nødvendigvis rope det ut. Det har vært debatt om

01 Feltprest og major Fredrik Øverland snakker til soldatene i en feltgudstjeneste under Øvelse Jeger på Garnisonen i Sør-Varanger.

INGEN KAN LOVE FOR- ANDRINGER

En humanist og en imam er har fått midlertidig innpass i det norske Feltprest-korpset, som består av rundt 60 prester utelukkende fra Den norske kirke. De to skal være med og utrede hvordan tjenesten kan bli mer inkluderende for andre livssyn. Om det kommer konkrete endringer, vet ingen enda. Hittil er det soldatene og Feltprest-korpset selv som diskuterer saken. Forsvarets øverste ledelse viser ingen tegn til å ta tak i problemstillingen på eget initiativ, til tross for soldatenes tydelige signaler.

– Så lenge dette ikke har blitt bragt frem som en problemstilling til behandling, har det ikke vært grunnlag for saksbehandling, skriver Forsvarssjefens pressetalsmann, major Vegard Finberg, i en e-post til Fri tanke.

I Nederland bestemte forsvaret allerede på 50-tallet at alle religiøse grupper og livssyn skulle representeres med egne ledere. I dag er en stor andel av «kapellanene» i forsvaret humanistiske. Hvorfor Norge ligger så langt etter, forklarer stabspresten Nils Terje Lunde i Forsvaret med større grad av sekularisering:

– Signifikante deler av befolkningen tilhører ikke noe trossamfunn. Statskirken ble oppløst for lenge siden.

Norge løsnet på båndene mellom stat og kirke i 2012, men prestene er fortsatt statstjenestemenn. Utredningen er ferdig om to år, men først nærmere 2020 kan eventuelle endringer iverksettes, tror Lunde. Han er ikke enig i at det er lokale, konservative sjefer som bremser utviklingen.

– Årsaken er offentlig forvaltning. Det tar tid å få godkjennelse fra de overordnede organene.

I januar er Norunn Kosberg på plass blant feltprestene som rådgiver i livssynshumanisme, men skal ikke være felthumanist.

– Jeg skal ikke ut i felten, ut over at jeg selvsagt må ut for å snakke med soldater og annet personell. Jobben min blir blant annet å gjøre utredning av Forsvarets eksisterende ordning og behovet for å gjøre endringer, sa hun til Fritanke.no i høst. [9559]

01

de kristne innslagene også i Garden, bekrefter Skjold.

– **Å FORESLÅ Å FJERNE** kongeønsket er verre enn å banne i kirka, mener Knut Arne Holm.

Presten har fulgt med på diskusjonene blant de tillitsvalgte.

– Forsvarets grunnfjell synes det er et horribelt forslag. Du kan spørre hvilken som helst soldat eller offiser. Jeg tror heller ikke at folk forbinder noe religiøst med kongeønsket. Det er mer et uttrykk enn en religiøs hymne, mener offiseren, som regelmessig ikler seg prestekappen på Luftforsvarets stasjon på Kjevik utenfor Kristiansand.

– Å ha kirkeparade eller feltgudstjeneste uten kirkelige innslag ville være tåpelig. De kristne innslagene vil ikke forsvinne ut fra Forsvaret. Forsvaret er en konservativ instans, understreker han.

Presten mener likevel at Forsvaret må ta på alvor at noen føler seg ekskludert.

– Men vi må passe på at vi ikke er så hensynsfulle mot mindretallet at vi blir hensynsløse mot flertallet. To-

leranse handler om å ta alle på alvor, men vi må ikke utslette det som er vårt eget. I denne saken har jeg inntrykk av at noen er redde for at noen skal ta skade av å høre et gudsord.

I GARDISTENES LEIR på Huseby i Oslo setter feltpresten seg ned i en sort sofa i kapellet. Han mener soldatene må tåle å bli eksponert for andres livssyn, også i form av felles ritualer som bønn på linje og kongeønsket. Fraværet av privatliv i Forsvaret gjør at soldatene uansett blir eksponert for andres tro. Det er primært enkelte ikke-troende som ønsker at fellesrommet skal være kjemisk fritt for det religiøse, opplever Kenneth Henriksen.

– Da handler dette i praksis om å innskrenke trosfriheten, sier han.

Henriksen ser ingen grunn til at Forsvaret skal ta spesielle hensyn til de som føler seg ekskludert, ut over fri-taksretten som allerede eksisterer.

– Jeg ser ingen grunn til at de skal føle seg ekskludert. Dersom en muslim i min avdeling skulle dø, og det var ønskelig fra troppens side at jeg skulle være til stede på en minnemarkering,

02

03

03

hadde jeg selvsagt gjort det, selv om den muslimske troen kolliderer med det jeg tror på, sier han.

Feltpresten mener det er unaturlig ikke å ha noe under enkelte felles-samlinger som er koblet til Norges historie og tradisjon. Han understreker at dette ikke er noe feltprestene har bestemt, men Forsvarsdepartementet og Forsvarets ledelse.

– *En ting er hva politikerne bestemmer, men hva mener du selv er etisk riktig? I et pluralistisk samfunn, er det riktig å forsvare den posisjonen som prestene har i Forsvaret i dag?*

– Ja, det er etisk riktig fordi de kristne er i flertall. Mitt inntrykk er at folk flest ønsker det religiøse velkomment, mens et mindretall av ikke-troende ønsker å fjerne det. En og annen gang har jeg opplevd at noen har ønsket fritak fra feltgudstjenester. Mye oftere har en muslim kommet og spurt om han kan være med, selv om han er muslim. Min erfaring er at det vi gjør ikke er ekskluderende.

– *Det kan kanskje hende at noen føler seg ekskludert selv om de ikke sier det høyt til deg?*

«Det holder ikke å være inkluderende bare på papiret.»

– Det er mulig, men jeg tror likevel at det ville være ekskluderende for de troende dersom livet i en større sammenheng ikke blir uttrykt, for eksempel i en minnestund, svarer feltpresten.

AT FLERTALLET ØNSKER de kristne innslagene velkomne, er et vanlig argument blant feltprestene. Ifølge Grunde Almeland er det kun et mindretall som i realiteten bruker prestenes tjenester.

– Soldatene bruker presten ganske lite. Men dersom du spør en feltprest vil han si det motsatte. De føler responsen god dersom 80 personer kommer til en kveld med quiz, vafler og andakt. Jeg tror mange av de 80 kommer for det sosiale, for å få vafler og være med på quiz. Hvor mange hadde stilt opp

01 Feltpresten Kenneth Henriksen i Garden mener soldatene må tåle å bli eksponert for andres livssyn, også i form av felles ritualer som bønn på linje og kongeønsket.

02 –Det er viktig for oss at Forsvaret er livssynsinkluderende også i praksis, sier nåværende landtillitsvalgt Aleksander Stokkebo.

03 – Å foreslå å fjerne kongeønsket er verre enn å banne i kirka, mener feltprest Knut Arne Holm.på Luftforsvarets stasjon på Kjevik.

04 Det er kun et mindretall som i realiteten bruker prestenes tjenester, påpeker tidligere landtillitsvalgt Grunde Almeland.

dersom det kun var snakk om en andakt? Og hva med de 800-900 som ikke deltar, spør han.

– *Hvordan kan et slikt regime være så lenge dersom det ikke fins interesse blant soldatene?*

– Feltprestene er veldig godt ansett blant de eldre offiserene. De har hatt gode opplevelser med dem under oppdrag i utlandet og ved hjemkomst, der bidraget deres har vært viktig. Men man må skille mellom behovet til men- ➤

01

«Soldatene bruker presten ganske lite. Men spør du en feltprest vil han si det motsatte.»

nesker som gjør en plikttjeneste for nasjonen under en førstegangstjeneste, og de som reiser til hardt pressede krigs-situasjoner i utlandet, sier han.

Almeland understreker at han i dag uttaler seg som en privatperson, og ikke som en representant fra tillitsmannsordningen. Hans inntrykk er at det ikke først og fremst er Feltprest-korpset som bremser utviklingen.

– Det er eldre offiserer i lokale avdelinger og noen lokale prester som holder igjen. Jeg tror alle endringer blir ansett som et angrep mot et system de liker godt. Da går de i forsvar.

29 POLSTREDE STOLER står linet opp i Gardens kirkerom i Oslo, der store vinduer slipper inn dagslys og høstfarger. På en kjøkkenbenk hviler tre godt brukte vaffelpresser, klargjort til neste kirkekaffe.

– Deltakelsen på gudstjenestene varierer mye. Alt fra 5 til 60 tilhørere er vanlig, sier feltprest Henriksen.

For Den norske kirke, som feltprestene tilhører, har statistikken i flere år pekt nedover. Antall medlemmer synker, og andelen konfir-

manter og begravelser synker. Det samme gjør antallet kirkelige visninger. Og det som bekymrer prestene mest, dåpstallene viser en nedgang på ti prosent bare de siste fem årene. I 2013 ble bare seks av ti døpt i kirken. Dåpsstatistikken er trolig den viktigste indikasjonen på utviklingen av kirkens stilling og oppslutning i samfunnet, ifølge magasinet Luthers Kirketidende. Synkende oppslutning om spedbarnsdåpen har virkninger mange tiår framover.

FORSVARETS REGLER FORBYR å spørre om religiøs tilhørighet, derfor fins ingen tall som viser antall troende. De forholder seg til nasjonal statistikk, som

sier at 76 prosent tilhører Den norske kirke.

– Det kan godt hende fordelingen ser annerledes ut i framtiden, og at det da er riktig med flere stillinger forbeholdt andre troende. Kanskje vi har imamer også i leirene. Human-etikerne skiller seg fra de religiøse. De trenger ingen leder for å få leve ut sin human-etikk. Det er noe som gjøres på egenhånd, mener feltprest Henriksen.

Han tror dessuten at andelen kristne er høyere i Forsvaret enn i befolkningen generelt fordi Forsvaret er en konservativ instans.

– Forsvaret er nok på mange måter mer konservative enn kirka selv, sier han.

– *Bør Feltprest-korpset være ydmyke i forhold til at mange medlemmer av kirken ikke nødvendigvis anser seg som kristne?*

– Du sier nå at de som faktisk er en del av medlemsmassen til Den norske kirke egentlig ikke hører hjemme der. Det synes jeg er problematisk.

– *Mange er vel med bare fordi de ble innmeldt da de ble født?*

– Jeg hører du sier det, men å si at

02

noen kun er medlem fordi de ble født inn i det, det er å ta folk utrolig lite på alvor. Jeg synes det er ufint mot folk.

– *Så du mener at alle medlemmene i kirken har gjort et bevisst valg om å være med?*

– De har i alle fall bevisst blitt værende og ikke meldt seg ut, og vi snakker jo om voksne og selvstendige mennesker, svarer han.

INGVILD SKJOLD HAR IKKE registrert noen protester mot Gardens kristne praksis under sin korte tid som tillitsvalg. Med på intervjuet er leirens presseoffiser. Skjold sier hun tror mange opplever feltgudstjenestene som et sosialt og greit avbrekk fra tjenesten. Når fader-vår kommer er det bare å lukke ørene.

– *Hva tenker du om at noen føler seg ekskludert av de kristne innslagene i Forsvaret?*

– Det er et vanskelig spørsmål. Jeg føler også at noen gjør det til en større sak enn det faktisk er, svarer hun.

DEN SENTRALE tillitsmannsordningen er av en annen oppfatning og vil starte en dialog med feltprestenes ledelse.

Stasjonspresten på Kjevik, Knut Arne Holm, tror at bønn på linja ligger tynt an i Forsvaret, men synes det er trist dersom det blir borte.

– Jeg synes det er leit dersom bønn på linja blir fjernet bare fordi noen opplever det som vanskelig å tre av og vise hva de står for, overfor resten. Det hadde vært interessant å vite hvorfor de synes det er så vanskelig å vise hva de står for, sier han.

Aleksander Stokkebø er nåværende landstillitsvalgt for soldatene. Han er ikke overrasket over utsagnet fra Holm, siden han har rollen som feltprest. Stokkebø understreker samtidig at det ikke er enkelt å skille seg ut fra resten.

– Det kreves veldig mye mot for at en menig soldat skal stå opp for egne meninger, spesielt under aktiviteter som er en del av programmert tjenestetid. Enda mer krevende blir det når man uansett vil være forpliktet til å delta på resten av oppstillingen, forklarer han.

Tillitsmannsordningen mener bønn på linja bør utgå i sin nåværende form, og tilpasses til noe alle kan føle tilhørighet til. De ønsker å sikre frivillighet.

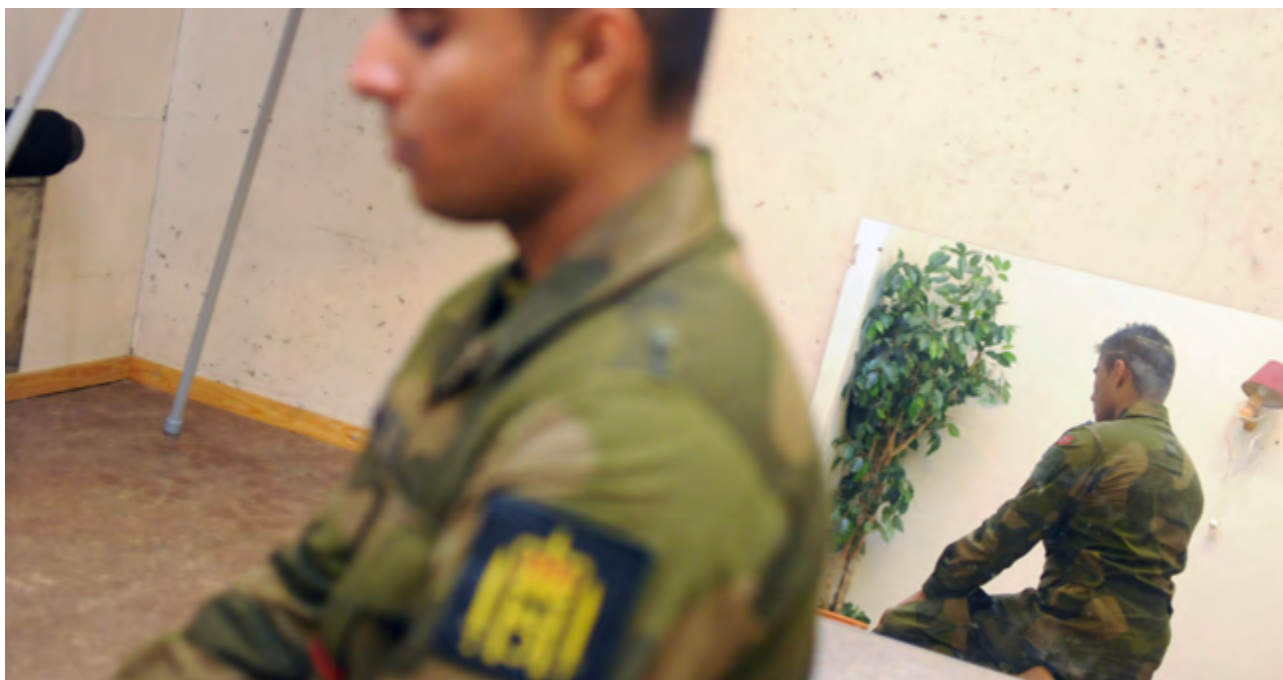
01 Når flere hundre soldater står på linje, hvor morsomt er det å være den ene som ber om å få tre av for å slippe å be? Praksisen bryter med prinsippet om å være inkluderende, mener soldatenes tillitsvalgte.

03 Avdelingstillitsvalgt i Garden, Ingvild Skjold, bekrefter at det har vært debatt om de kristne innslagene også i Garden. Menig Soleman Younas føler seg ivaretatt som muslim.

– Vi ser fram til å gå i dialog med Feltprest-korpset. Det er viktig for oss at Forsvaret er livssynsinkluderende også i praksis. Det holder ikke å være inkluderende bare på papiret, mener Stokkebø.

Han understreker at flere har opplevd dagens praksis som ubehagelig.

– Det ønsker vi å gjøre noe med. At alle føler seg inkludert på en god måte, er viktig. Dette handler om at hver enkelt soldat skal kunne føle tilhørighet, noe som samtidig bidrar til å skape en mer effektiv militær enhet. Det får vi bedre til dersom alle føler et eierskap til fellesskapet. Dagens praksis kan for enkelte gå på bekostning av en slik fellesskapsfølelse, sier han. ➤

► Stokkebø opplever at det fins forståelse for soldatenes synspunkter.

– *Tror du dere vil få gehør for en praksis som ikke skaper ubehag for enkelte soldater?*

– Det er helt klart en jobb som må gjøres. Vi går nå inn i det med tro på at det er mulig. Vi er naturligvis ikke i mot at det skal finnes et religiøst tilbud. Det bør være mulig å praktisere sin religion under førstegangstjenesten. Men det må være en reell frivillighet, svarer han.

MENIG SOLEMAN YOUNAS går ned en trapp i gardeleiren, og forbi vaskerommet der en tørketrommel står og surrer. Han åpner en rød metallør, og entrer leirens muslimske bønnenrom. Det helige rommet blir også brukt som undervisningsrom for Gardens militære aktiviteter. To vinduer rammer inn utsikt til leirens kjellergarasje, med lysstoffør og grå betongvegger. Vi blir fulgt av leirens presseoffiser.

– Jeg ble overrasket da jeg fant ut at Garden hadde bønnenrom for muslimer. I messa blir det lagt til rette for at vi får egen mat. Jeg føler vi blir godt ivaretatt, sier Younas.

«Etikk angår alle, men gud angår ikke alle.»

Han har ikke noe i mot å være med på fellessamlinger med kristent tilsnitt, men han tror Forsvaret hadde tjent på en mer nøytral regi.

– Det presten sier appellerer til oss muslimer også, og vi vet at det fins en tradisjon bak. Men når de begynner å be fadervår ser jeg at mange soldater ramler av. De som ikke tror på noen gud, føler seg nok mer ekskludert enn meg, sier han.

– *Hvordan kan dette forbedres?*

– Etikk angår alle, men gud angår ikke alle. Dersom budskapene hadde vært nøytrale hadde flere lyttet, og flere hadde foretatt sin egen etiske refleksjon. De kunne ha snakket om filosofi og den etikken som er felles for de fleste religioner, mener gardisten.

På et bord ligger to bønneteppe. Younas tar av seg de grå ullsokkene og de sorte skoene, før han legger det ene

01 Glad for bønnenrom: Menig Soleman Younas synes Forsvaret gir rom for hans religiøsitet, men tror Forsvaret hadde tjent på en mer nøytral regi på fellessamlinger

teppet ned på gulvet, i retning Mekka. Soldatens inntrykk er at flertallet i leiren er agnostikere.

– Vi bor tett sammen og blir godt kjent. Jeg har vært her i ti måneder og opplever at flertallet synes det er vanskelig å tro på en gud, men har samtidig en følelse av ikke å være alene.

GRUNDE ALMELAND har forlatt Forsvaret og blitt jus-student. Hans ønske er at Forsvaret blir mer opptatt av å finne ut hva de selv og soldatene faktisk har behov for. Deretter bør de undersøke hvordan disse behovene best kan ivaretas, og hvem som skal gjøre det. Kan etikkundervisning, sosiale sammenkomster og markeringer foregå med en nøytral regi, uten religiøse tilsnitt?

– Jeg tror ikke Forsvaret er klar for den virkelig store diskusjonen enda, avslutter han. ♦

ATEISTISK TV-PREDIKANT

➡ Matt Dillahunty er en kjent, ateistisk tv-show-vert i USA. Showet «The Atheist Experience» er tilgjengelig på kabel-tv i Austin, Texas, men blir sett over hele landet. Hver uke tar Dillahunty &co for seg et nytt tema, intervjuer folk eller svarer på spørsmål fra seere på direkten. Mange kristne ringer inn fra hele USA. De er gjerne oppriktig nysgjerrige på hvordan ateister tenker. Ofte utarter det til diskusjoner, der programlederne forklarer og argumenterer for ateisme mens innringere argumenterer for kristentro på en like engasjert måte.

– Er det mange her som har blitt ateister etter å ha sett The Atheist Experience? spør Dillahunty ut i forsamlingen etter at vi har lurt på hvor mange han har greid å «avfrelse» med showet sitt.

En av ti i salen rekker opp hånda. – Se der. Her i salen er det én av ti som sier de har endret livssyn på grunn av programmet vårt. På store ateistkonferanser er det ofte en høyere andel. I tillegg får vi hele tiden henvendelser fra folk som takker oss og forteller at de har kommet ut som ateister etter å ha sett programmet. Så ja, jeg tror vi når ut. Jeg tror vi greier å påvirke, slår Dillahunty fast.

Hovedpoenget i Dillahunty's foredrag, er at han ikke skjønner hvorfor skeptikere er så forsiktige med å kritisere religion. Han kan ikke se noen grunn til at religiøse påstander om virkeligheten bør behandles

– Mange skeptikere sier de ikke vil kritisere religion fordi påstandene ikke er falsifiserbare. Det er en feilkobling. **Les hele på Fritanke.no (9552)**

F Christian Johander

KATOLIKK MOT SIN VILJE

➡ Human-Etisk Forbunds kommunikasjonsjef, polskfødte Agnieszka Bryn, oppdaget at hun i en årrekke hadde vært registrert som medlem av St. Olav menighet i Oslo. Sammen med andre innvandrere med opprinnelse fra et katolsk land, var hun blitt sanket inn i medlemregisteret.

– Jeg har aldri meldt meg inn i eller hatt noen annen befattning med Den katolske kirke i Norge, sa Bryn til Dagbladet 17. oktober.

– Det som opprører meg mest, er at de har fått tak i mitt personnummer og andre opplysninger om meg uten min medvirkning.

Bryns og andre ufrivillig registrerte katolikker førte til at Fylkesmannen kom på banen, og resultatet er at Den katolske kirke må ta en grundig gjennomgang av sine medlemregistre, og muligens slette over 60 000 medlemmer.

HEDNINGSAMFUNNET 40 ÅR: – KAMPEN MOT KIRKEN VUNNET

➡ Første helg i november feiret Hedningsamfunnet feiret 40 års-jubileum. Samtidig avholdt organisasjonen årsmøte og fikk for første gang to kvinner i toppledelsen, Siv Sinober og Anita Frans som henholdsvis ny leder og nestleder.

Dette er også første gang Hedningsamfunnet har to styremed-

lemmer med minoritetsbakgrunn. Ingen av dem vil stå frem med sine egentlige navn.

– Det er veldig gledelig at vi nå får inn nytt blod i styret. Men det er helt forferdelig at de må bruke andre navn. Det forteller at islam er farlig også i Norge, sa leder Siv Sinober til Fritanke.no.

Under feiringen erklærte organisasjonen kampen mot kirkens diskriminering av kvinner og homofiles rettighet var vunnet. Nå står islam for tur.

I tillegg har Hedningsamfunnet planer om å bli livssynssamfunn og få statsstøtte. (9594,9602)

01

02

03

– Ikke stikk hodet i sanden!

T Kirsti Bergh FNTB Scanpix

➔ Lederne i G20-landene møttes til toppmøte i Brisbane i Australia i midten av november.

01 Australias statsminister Tony Abbott var vert og ønsket blant annet USAs president Barack Obama velkommen.

02 I Brisbanes gater samlet demonstranter seg, blant annet mot manglende forpliktende klimatiltak.

03 Utenfor Sydney markerte omkring 400 aktivister sin protest på en kreativ måte. De demonstrerte ved å stikke hodene sine i sanden på berømte Bondi Beach— for nettopp å gi klar beskjed til sin statsminister: «Du har hodet i sanden når det gjelder klimaendringene». Abbott har tidligere kommet med uttalelser som sår tvil om han anerkjenner at klimaendringene er menneskeskapte.

Tilbake til livet gjennom musikken

Da musikeren Thea Hjelmeland mistet sin store kjærlighet, måtte sorgen og smerten ut gjennom musikken hennes. Det hjalp henne videre i livet.

T Otto von Münchow F Otto von Münchow

Thea Hjelmeland (27) bruker musikk som terapi. Den unge, vestlandske musikeren uttrykker sine dypeste følelser gjennom tekst og musikk. Hun vil at musikken hennes skal reflektere den smerten, den gleden eller den sorgen som fyller henne.

– Jeg vokste opp i en musikalsk familie, og allerede fra barnsben av lærte jeg å bruke musikk som et verktøy til å bearbeide følelser, leke meg og improvisere, forteller hun, som bruker musikken til å gjenspeile livet slik hun oppfatter det.

– Jeg begynte tidlig å uttrykke meg gjennom sangen og så hvordan poesien kunne forsterke uttrykket.

HUN FORSTOD AT DET var musiker hun ville bli. For Thea Hjelmeland var det musikken som kom først. Senere begynte hun å skrive tekster. Det er mye tøffere, for gjennom ordene må hun konfrontere virkeligheten. Slik er det fortsatt. Hun jobber med følelsene gjennom musikken først. For – som hun sier – ordene blir for direkte.

Gjennom musikken kan hun uttrykke seg mer intuitivt og mer rett fra

hertet. Det er ikke noe filter mellom henne og musikken. Hva hun enn opplever, vil musikken hennes reflektere. Musikken blir en personlig og åpenhjertig kanal til hennes indre.

– Det er stemmen som alltid vil være min kjerne. Den er kroppens instrument, sier Thea Hjelmeland. Hun har en stor stemme som hun har jobbet veldig teknisk med å utvikle. Den er som en gigantisk fargepalett.

– Jeg bruker stemmen rent fysisk til å få ut følelsene mine. Det er som vibrasjoner i kroppen min, som jeg tar ut i musikken. Hvis jeg tørr å variere mellom ytterkantene, skjer det mye spennende. Katastrofer, liv og død blir veldig reflektert i musikken min.

FOR KORT TID SIDEN kom Thea Hjelmeland ut med sitt andre album. «Solar Plexus» reflekterer nettopp en stor sorg som hun har vært gjennom. Det å lage sangene til albumet ble for henne terapi.

– De siste årene har vært svært tøffe for meg personlig. Grunnen til at jeg har kalt albumet mitt for *Solar Plexus* ➤

01 Musiker Thea Hjelmeland bruker stemmen rent fysisk for å få ut følelsene sine.

01

er at jeg har kjent følelsene så smertelig fysisk og ligget i fosterstilling rundt følselsessenteret – solar plexus, forklarer hun.

ETTER Å HA TILBRAKT store deler av sitt unge liv på reisefot og på søken etter egen identitet, vendte Thea Hjelmeland tilbake til barndomshjemmet i Førde. Det var i 2006, og planen var å satse for fullt på musikken.

Ironien er at det var etter at hun endelig falt til ro i hjembyen, hun skulle møte franskmannen som ble hennes store kjærlighet. Nærmest på dagen tok Thea Hjelmeland valget om å flytte til Paris sammen med kjæresten. Hun rev opp røttene enda en gang og flyttet til den franske hovedstaden. Der havnet hun i et stimulerende jazzmiljø. Det var musikk hele døgnet. Konserter, utstillinger, veldig levende.

– Det var ren lykkerus. Paris, kjærligheten og kunstnerlivet. Jeg kunne leve av musikken min for første gang, og livet var en fryd. Vi ville etablere oss, jeg ble gravid og fremtiden lå foran oss. Det var da vi fikk sjokkbeskjeden som snudde alt opp ned – han var alvorlig syk og hadde kort tid igjen å leve.

Det ble den tøffeste perioden hun har opplevd, men også den mest fantastiske. Mens magen hennes vokste, ble kjæresten stadig svakere. Kontrastene var ubegripelige: gleden over å få barn på den ene siden og samtidig måtte konfrontere døden på den andre siden. Selv om det ikke var hun som var

«Det er veldig brutalt når en mister et menneske en har sett for seg et helt liv sammen med.»

syk, ble den fysiske smerten uutholdelig. Hun kunne ligge i fosterstilling og føle at hun ble kvalt av egen sorg.

– Det er veldig brutalt når en mister et menneske en har sett for seg et helt liv sammen med. Samtidig måtte jeg forberede meg på å ta imot nytt liv, og det gjør at en setter sine egne behov til side. Det har gjort meg i stand til å se meg selv utenfra, sier Thea Hjelmeland til Fri tanke.

– Det å ha vært gjennom en lang sorgprosess, setter livet i perspektiv, det får oss til å tenke over hva som er viktig i livet.

For Thea Hjelmeland er det barnet, og det at hun er blitt mor. Samtidig innser hun at det er viktig at hun tar vare på seg selv. Det gjør hun blant annet gjennom musikken. Det å bearbeide smerten og sorgen gjennom musikken, har hjulpet henne videre i livet. Hun hadde så enormt med følelser som bare måtte ut.

– Jeg er veldig avhengig av å spille musikk for å kunne bearbeide mine følelser. Hvis musikken stopper, stopper også følelsene. Og visa versa.

Til tross for den bakenforliggende tra-

gedien, er musikken hennes verken sorgtung eller trist. Derimot er den full av energi, livsglede og fremtidshåp – som et resultat av at hun har bearbeidet og kommet seg gjennom sorgen.

– For min egen del har det vært en rensende, opprivende og samtidig forsonende prosess å lage Solar Plexus. Jeg hadde ikke noe annet valg enn å bearbeide og jobbe meg målrettet gjennom og ut av sorgen.

Hennes musikalske uttrykk er både veldig personlig og privat. Sorgen og smerten som formidles gjennom sangene på hennes siste album er i så måte både fysisk og direkte.

– Det er veldig deilig å kunne sitte i et følelsesmessig kaos og bestemme seg for å skrive. Det blir en hjelp gjennom kaoset når jeg klarer å formidle disse følelsene. Det er som å være i et tåkelandskap og finne vei gjennom det.

SOM NEVNT, er det musikken som kommer først. Når Thea Hjelmeland ikke finner ordene, kommer musikken. Og der ligger budskapet i begynnelsen. Gjennom musikken blir Thea i stand til å skape sitt eget univers. Mens alle har en referanse til ordet, står Thea mye friere i tolkningen når hun synger en tone.

– Det gir meg mulighet til å uttrykke det jeg vil uten at det blir veldig satt i form og innhold. Og selv om jeg har vært gjennom en tung sorgprosess, synger jeg om noe allmenngyldig, forteller Thea Hjelmeland.

– Jeg er opptatt av at min musikk ikke skal være introvert. Folk må selv skape sine meninger og relasjoner. Jeg ønsker at de bruker musikken til å fargelegge sin egen hverdag.

01 For Thea Hjelmeland er musikken en grunnleggende menneskelig uttrykksform der hun får formidlet følelsene sine.

I Danmark er flertallet i en meningsmåling for at registrering av nyfødte og døde skal overføres fra Folkekirken til kommunene. 75 prosent er enige med Humanistisk Samfund i dette, og regjeringspartiene De Radikale og SF, samt Liberal Alliance og Enhedslisten er enige. Men uten Sosialdemokratene fins det ikke flertall for forslaget – og de vil ikke fremme forslaget ennå.

Hedeniusprisen 2014, de svenske humanistenes utmerkelse, ble 9. november delt ut til den bangladesiske forfatteren, samfunnsdebattanten og feministen Taslima Nasrin. Hun fikk prisen for sitt engasjement for tankefrihet og likestillingskamp. Prisen deles ut hvert år av Humanisterna til noen som har virket i den svenske filosofen Ingemar Hedenius' ånd. I sin takketale trakk Nasrin fram behovet for en sekulær renessanse i verden.

➔ I 1927- 1931 var Inger Hagerup medarbeider i målbladet «Norsk barneblad». Der kom hun med sitt tilskudd til den norske diktsjangeren «hyllest til julegrisen», som Henrik Wergelands Skinke- og sylteviser, og Ragnar

Olsens Grisetrøstevise (se nettstedet , naar-netteneblirlange.no) Det morsomme er at diktet ikke finnes i hennes «Samlede dikt» eller er tatt med i hennes omfattende og grundige bibliografi. **KAB**

GRISESTUBB

*Dei segjer deg vondt på,
du vesle gris
Og kjem med så mykje prat.
Ilt fær du høyre på mange vis
For di du er skiten og rund og
lat
Og syrgjelig glad i mat.
Men kjenner eg folket rett,
So likar dei matfatet nokon
kvar,
Og den som er god og mett
Hev lett for å vera kar.
Veslegris, tak det med tol og ro
og trøyst deg til desse ord:
Til slutt vert du basen,
når feit og god
Du ligg på eit jolebord.*

KÅRET BESTE ATEISTVITS I VÅRT LANDS LOKALER

➔ «Le av oss!», skrev Humanist-redaktør Didrik Söderlind i sin faste spalte i Vårt Land tidligere i høst. Han utlyste en konkurranse for å kåre den beste ateistvitsen (også referert i forrige nummer av Fri tanke).

Vitsekåringen foregikk i Vårt Lands lokaler 21.oktober, og ble sendt live på vl.no, i tillegg til direkteoverføring på NRK P1Norgesglasset. Vinneren ble Marija Cabuskina med:

«Hvorfor kan ikke humanister skaffe seg jobb utenfor ring 1? Fordi mennesket alltid skal være i sentrum.»

Jurymedlemmene var stort sett enige om at den beste vitsen vant, men jurymedlem Thomas Seltzer var ikke helt fornøyd:

– Det var favoritten. Men for å være helt ærlig; jeg er litt skuffa. Det skulle vært litt morsommere vitser. Her må det være lov å si at de kristne underleverte, og det sier litt om kristen, eller anti-ateistisk, humor, som jo var det vi skulle frem til her i dag. Det var ikke så imponerende, sier Thomas Seltzer. [9568]

Julekort til skolen

I år har en rekke lokal- og fylkeslag i Human-Etisk Forbund sendt ut julekort til skolene i sin region, for å sender kort og brosjyre til skolene for å minne dem på at alle barn har rett til en verdig julefeiring på skolen.

En felles, inkluderende juleavslutning er ikke en selvfølge ved alle landets grunnskoler. I forskriftene står det at alle skal tilbys et likeverdig tilbud til de tradisjonelle julegudstjenestene. Dette har, som Fri tanke har avdekket tidligere, ikke alle skoler fulgt like godt opp.

Håpet er å bevisstgjøre skolene på en hyggelig måte. Kortet ved siden av er laget av Oslo og Akershus fylkeslag og brukt av flere lag, mens Sør-Trøndelag laget sitt eget og sendte ut allerede i august.

Les mer på Fritanke.no [9597]

KRLE

Baklengs inn i framtiden

Det er gått mer enn et år siden regjeringens avtale med Venstre og Krf ble inngått, der endringer i RLE-faget var en del. Krf forlangte endringer i fagets navn, K for kristendom skulle tilbake i navnet og faget skulle utgjøre minst 55 prosent av undervisningen.

Gjennom dette året har Kunnskapsdepartementet tenkt, mottatt protester og drøftet saken, blant annet med Human-Etisk Forbund. Endringsforslaget som nå er sendt på høring er nesten identisk med ordlyden i regjeringsavtalen. «Minst 55 prosent» er erstattet med «om lag halvparten» og K'en skal inn i fagets navn som blir Kristendom, Religion, Livssyn og Etikk (KRLE).

BEGRUNNELSEN FOR ENDRINGENE er kristendommens sentrale rolle og posisjon i samfunnet, og at «kunnskap om kristendommen gir (...) et godt grunnlag for å lære om, og forstå andre religioner og livssyn». Forstå det, den som kan. Et barn fra en kristen familie skal lære om andre religioner og livssyn med egen religion som grunnlag, mens barn fra en annen eller ingen trosbakgrunn skal lære om sin religion eller tradisjon med utgangspunkt i andres religion?

Regjeringen sier at den ønsker at kristendom skal vektlegges mer i RLE-faget. Og derfor sier den også at forslaget «trolig vil medføre mindre tidsbruk på undervisning i jødedom, islam, hinduisme, buddhisme og livssyn, samt filosofi og etikk». Så mens majo-

ritetsbefolkningens barn får mer av sitt eget, får minoritetene mindre av sitt.

Forslaget fra regjeringen betyr at kristendomsfaget er vei inn igjen i skolen. RLE-faget, slik det har fungert siden 2008, er på vei bort.

Human-Etisk Forbund skal levere hørings-svar, og det blir et svært kritisk svar.

IKKE BARE VI HAR REAGERT på regjeringsavtalen. Både utdanningsorganisasjoner, fagmiljøer, elever, lærerutdannere, biskoper og foreldre har gitt uttrykk for at faget ikke bør endres. Selv den kristne avisa Vårt land har uttrykt skepsis. Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn har bedt om en evaluering av RLE-faget før det eventuelt endres. Da kunnskapsministeren presenterte forslaget viste han til en undersøkelse av KRL-faget som ble gjennomført i 2000. Noen evaluering av RLE-faget blir det ikke dersom forslaget vedtas.

Det er grunn til bekymring for KRLE-faget i skolen. Befolkningen er mangfoldig, tilknytningen til religioner og livssyn er i endring, mens regjeringen går baklengs inn i fremtiden.

T Kristin Mile, generalsekretær
Human-Etisk Forbund

Les også

Human-Etisk Forbund synes ikke regjeringen går langt nok i sine forslag om tydeligere skille mellom stat og kirke.
– Prinsippet om å skille stat og kirke har vært overordnet i vårt høringsuttalelse, sier rådgiver Lars-Petter Helgestad.
Les saken på fritanke.no (9596)

5. januar er det høringsfrist for endringene i KRLE-faget – følg med på human.no og fritanke.no for Human-Etisk Forbunds hørings-svar og arbeid videre.

Fotling Ørte Klausen

– KLASSEROMMET ER POST-KRISTENT

➡ – Det er viktig ikke bare å lage debatt, men å skape allianser og inspirere hverandre. Det er også ofte viktig å luften enighet og å gi hverandre inspirasjon til å jobbe videre, sa generalsekretær Kristin Mile i Human-Etisk Forbund etter frokostseminaret om KRLE forbundet holdt onsdag morgen.

De inviterte innlederne var valgt ut fra sine ståsted som motstandere av den foreslåtte gjeninnføringen av K i RLE-faget. Deres tilnærminger i kritikken var derimot ulike. Professor i religionshistorie Torkel Brekke ved Universitetet i Oslo, tok blant annet for seg den negative samfunnsanalysen som ble lagt til grunn da fagets forløper KRL i sin

tid ble innført. I rapporten «Identitet og dialog» ble religion vektlagt som viktig for å bygge identitet. – Jeg tror man må tenke grunnleggende nytt om hva religion i skolen skal være. Her er det to løsninger. Den første er konfesjonell i form av at de religiøse organisasjonene kan inn og selv stå for undervisningen i eller etter skoletiden. Den andre er et fag som vektlegger en annerledes tilnærming til hvordan religion formidles til barn, sa Brekke.

Religionssosiolog og førsteamanuensis ved Menighetsfakultetet, Lars Laird Iversen (bildet) mente den viktigste årsaken til at KRLE er en dårlig idé, er hvordan K'en knyttes til norskhet. Faget blir

etter hans syn dermed lite fremtidsrettet. – Kristendommen fremstilles som en dyp strøm som forener nordmenn. De kristne verdier fremstilles som et samfunns sosiale verdier, avgrenset og enkelt fremstilt som like interesser. Men det er andre ting enn verdier som binder nordmenn sammen.

Iversen foreslo å skrinlegge dialogen og heller snakker om uenighet – og gjennom dette ideelt sett kan oppnå et uenighetsfellesskap. – Uenighet har flere fordeler. Det bryter med at uenighet i klasserom er diskusjon mellom store ting som religioner og kulturer. Det er mellom folk. Og så blir det litt mindre farlig.

Les hele på Fritanke.no (9612)

LANDSSTYRET MOT BARNEREGISTRERING

➡ Landsstyret i Human-Etisk Forbund var samlet i november og kom med to uttalelser. Den ene handlet om livssynsvalg, der kravene fra forbundet er at -tilhørighetsordningen avskaffes. -det blir enklere å melde seg ut av livssynssamfunn. -feilregistrert medlemskap effektivt og problemfritt blir slettet. -alle 15-åringene må informeres om sin rett til livssynsvalg.

Den andre handler om endringene i religionsfaget, som landsstyret mener er uakseptable: «Verken lærer- eller elevorganisasjoner, foreldre, fagmiljøer, Den norske kirke eller livssynsminoritetene har ønsket disse endringene. [...] Human-Etisk Forbund mener regjeringens forslag er uakseptabelt. Regjeringen må lytte til alle relevante instanser, og stoppe disse endringene.» **Les de fullstendige uttalelsene på Fritanke.no (9670)**

HEFs styreleder, Tom Hedalen, klaget det kristne nettstedet guttogjente.no inn for Fylkesmannen i Troms. Nettstedets helsepersonell, som svarer kristne ungdommer på spørsmål om sex, kropp og identitet basert «på kristen etikk og det som står i Bibelen», blir anklaget for å blande sammen sine roller som helsepersonell og kristen når de fraråder ungdommen å inngå i homofile relasjoner. Nå har sammenblandningen gjort at også fylkeslegen i Troms åpner tilsynssak mot nettstedets helsefaglige personell, skriver NRK.

Human-Etisk Forbunds høringsuttalelse om NRK-plakaten, der HEF foreslår å fjerne faste forkynnende program, resulterte i hetsreaksjoner fra enkelte kristne. Særlig pressesjef Jens Brun-Pedersen mottok sjikane: – Jeg så ned i en mørk, dyp avgrunn som jeg ikke trodde eksisterte i disse kretsene, sa han. Hetsen var så grov at flere kristneledere gikk ut i media og tok HEF i forsvaret.

Økning i antall konfirmanter Human-Etisk Forbund opplever brutto økning i antall konfirmanter for neste år, både i absolutte tall og i prosent av årskullet. 10.300 er påmeldt Humanistisk konfirmasjon i 2015. Det utgjør 16,2 prosent – opp fra 15,7 prosent de foregående tre år. Fordelt på ulike regioner er bildet mer sammensatt, med vekst noen steder og tilbakegang andre steder. Toppåret var 2005, med 10.784 konfirmanter.

Borghild Ros stipend for 2014 er tildelt er tildelt Morten Fastvold. Stipendet er på 50 000 kroner, og filosofen har fått det for å lage en filosofisk utredning om hva livssynshumanismen bør mene om temaet rettferdighet mellom nålevende og kommende generasjoner, særlig i forhold til utnyttelsen av klodens ressurser.

Borghild Ros stipend deles ut til søkere som foretar studie, reise, utredning og lignende med livssynshumanistiske formål.

HEF INNGÅR SAMARBEID MED NORSK FOLKEHJELP

➔ På Human-Etisk Forbunds landskonferanse i oktober malte generalsekretær i Norsk folkehjelp, Liv Tørres, et stort og bredt bilde for tilhørerne – et overblikk over situasjonen internasjonalt. Det spente fra ettervirkningene på Balkan og minerydding der og andre steder, den kalde krigens tilbakekomst og økende ulikhet innad i en rekke land. Norsk folkehjelp driver både minerydding, sivilsamfunnsbygging og humanitærhjelp. Tørres vektla organisasjonsaspektet i bistandsarbeidet:

– Noe av det viktigste vi etter min mening kan bidra til, er organisering og reelt folkestyre nedenfra, sa Tørres.

– Det er det demokratiet dreier seg om. Og det er det eneste som kan skape dialog på tvers av etniske og religiøse skillelinjer. Det trengs i en verden der konflikter gjerne går mellom etniske skillelinjer.

Mange steder i verden er det særlig viktig å bidra til å bygge opp organisasjoner

lokalt som jobber med menneskerettigheter, folkerett og toleranse.

Human-Etisk Forbund har vedtatt å fase ut sine HAMU-prosjekter og inngå samarbeid med en spesialisert bistandsorganisasjon. Valget er falt på Norsk folkehjelp, og de to organisasjonene har nå hatt møter for å komme til enighet om hvordan og på hvilke områder dette samarbeidet skal skje.

HEFs landsstyremøte slutt

01 Snart samarbeidspartnere: Kristin Mile og generalsekretær i Norsk Folkehjelp, Liv Tørres.

tet seg til intensjonen om å inngå en samarbeidsavtale med Norsk Folkehjelp, og avtalen vil bli klar for underskriving i nær framtid.

I tillegg har HEFs Landsstyre bedt om at Hovedstyret skal vurdere et samarbeid med Menneskerettighetsfondet.

FINN RÅD OM JULEGUDSTJENESTER PÅ HUMAN.NO

➔ Det nærmer seg jul, og tid for julegudstjenester. Erfaringsmessig Human-Etisk Forbund får en del henvendelser fra foreldre angående skolegudstjenester generelt, og julegudstjenester i skolen spesielt. Det mange lurer på er hvilke regler som gjelder.

Det er forbud mot forkynnelse og påvirkning til tro i RLE-faget, men tillatt med skolegudstjenester så lenge de ikke er en del av RLE-faget. Dette fremgår i

retningslinjer fra Utdanningsdirektoratet, sist endret i 2014. Skolen «kan arrangere skolegudstjenester som en del av sin generelle kultur- og tradisjonsformidling», men da må en rekke forutsetninger være oppfylt.

Lurer du på om din skole oppfyller kravene? På human.no har forbundet listet opp forutsetningene og gir også andre råd om skolegudstjenester. Du kan bruke QR-koden ved siden av til å komme rett til nettsiden.

Mest engasjert i etiske spørsmål

Legestudent Oda Martine Øverhaug prøver å finne ut hvilke moralske føringer det humanistiske livssynet legger når hun skal forholde seg til klimautfordringene.

T Kirsti Bergh

– Hva innebærer det å være humanist?

– Å være uten religiøse forestillinger og å begrunne mine valg ut fra et humanistisk livssyn. Dersom jeg hadde hatt religiøse tendenser ville jeg nok hatt mange av de samme verdiene og interessene, bare med en annen begrunnelse.

– Hva gjorde at du ble engasjert i første omgang?

– At hyggelige folk spurte om jeg ville være med.

– Hva engasjerer deg i størst grad?

– Det varierer, men som regel utfordringer med etisk karakter. For tiden er nok den viktigste problemstillingen å finne ut på hvilken måte det humanistiske livssynet forplikter i forhold til klimautfordringene, og i hvilken grad dette kun gjelder individuelt, eller om det også forplikter generelt.

– Ja, hvordan bør Human-Etisk Forbund engasjere seg i klimautforingen?

– Vi må finne ut av, og deretter ta utgangspunkt i, hvordan det humanistiske livssynet forplikter på dette området. Det gjelder både for oss alle som enkeltmedlem-mer og individuelle humanister og human-etikere, og organisasjonen som helhet. Vi skal ikke bli en ny miljøorganisasjon, men det handler om å ta konsekvensene av våre verdivalg og gjøre prinsippene om til handling. I tillegg kan vi finne fellesverdier i dialog med andre grupperinger, og se hvordan det kan forplikte flere og på større områder.

*Oda Martine
Øverhaug (27)*

Yrke:

Legestudent

Antall år aktiv:

7 år

(først i Humanistisk Ungdom, så i Human-Etisk Forbund)

Hva i forbundet:

I Humanistisk Ungdom: økonomileder, lokal-lagsleder, samt leder for valgkomiten
I Human-Etisk Forbund: varamedlem, deretter styremedlem i Hovedstyret i inneværende periode.

– Hvordan bør Human-Etisk Forbund profilere seg i offentligheten?

– Jeg synes vi gjør en god jobb for tiden. Vi er både tydelig på våre tradisjonelle kjernesaker, som for eksempel KRLE, stat-kirke, og initierer nye saker, som for eksempel kritikken mot guttogjente.no.

– Hva bør det være mest av – dialog eller (religions-)kritikk?

– Det som ansees å være mest konstruktivt til enhver tid, enhver sak og enhver mottaker.

– Hvilke HEF-saker synes du er vanskeligste?

– De fleste. HEF-sakene er sjeldent helt entydige og uklompliserte, og har ofte etiske og medmenneskelige dimensjoner. De bør dermed gi litt motstand.

– Veldig kort: hva er det viktigste Human-Etisk Forbunds nest øverste organ – hovedstyret – bør drive med?

– 1) Å understøtte organisasjonens brede lag til å drive godt, og 2) å ha ansvaret for å formidle våre saker opp mot sentrale myndigheter og på et nasjonalt plan.

– I hvor stor grad gjør styret det nå?

– Det er tenkt mange bra tanker om dette i svært mange utvalg den siste tiden. Nå trenger vi 'bare' å operasjonalisere det.

– Hvor er Human-Etisk Forbund om ti år?

– På et høyere plan av den samme oppadstigende spiralen vi nå er inne i.

– Har du et liv utenom forbundet?

– For mine studiers skyld bør svaret være ja.

Seniorgrupper

Det finnes seniorgrupper hos HEF flere steder. Dette er dem vi vet om:

Trondheim: seniorkaffe på formiddagen første onsdag i måneden, og medlemsmøte med foredrag på kveldstid siste onsdag i måneden. Se human.no/trondheim

Bergen/Hordaland: to ganger i måneden på dagtid med foredrag, lunsj og diskusjon. Ta kontakt med fylkeskontoret.

Oslo: seniorgruppen er et utvalg på fire pensjonister som arrangerer turer, møter og lignende – åpent for alle aldersgrupper.

I Kristiansund er HEF med på å arrangere filosofisk samtalegruppe for eldre på dagtid.

Likesinnede pensjonister

Det finnes et liv etter konfirmasjonsarrangering. 60+-gruppen på Gjøvik møtes en gang i måneden for å diskutere viktige samfunnsspørsmål og verdisyn.

T Martin Aasen Wright og Kirsti Bergh F Arnfinn Pettersen

– Jeg hadde lyst til å møte likesinnede, sier Gunnar Bergstad om bakgrunnen for 60+. Han er pensjonert lærer, tidligere lokalpolitiker og initiativtaker til pensjonistgruppa som møtes på fylkeskontoret til Human-Etisk Forbund i Oppland.

Dette har de nå gjort i tre år, en formiddag i måneden, når det ikke er ferietid. I dag er de seks kvinner og to menn, som regel er de mellom ti og femten stykker. Møtene

innledes gjerne med et foredrag av en invitert gjest. Historiker Hans Olav Lahlum har vært på besøk flere ganger. Noen ganger har de ikke innleder, men primus motor Bergstad har gjerne forberedt et tema gruppa kan diskutere. Gjesten denne gang er seniorrådgiver i Human-Etisk Forbund Arnfinn Pettersen, som er invitert for å innlede om ytringsfrihet. Etterpå er det frisk diskusjon blant tilhørerne.

– Det var ingen høy ideologisk terskel for å engasjere meg i 60+. Som vi ser i dag, det kunne ha vært flere tilstede, men det er ingenting å si på engasjementet til dem som er her, sier Gunnar Bergstad.

01

IKKE BARE ER HAN primus motor og initiativtaker til pensjonistgruppa 60+, han var også med og startet lokallaget av Human-Etisk Forbund i 1978. Ja, faktisk er hele tre i pensjonistgruppa oppstartspionerer. Ottar Jan Halvorsen som også er på møte denne dagen, hadde barn i barneskolen og ville at de skulle få livssynsundervisning istedenfor kristendomsundervisning. Etter hvert søkte han andre foreldre som ønsket det samme gjennom en annonse i Oppland Arbeiderblad. Gunnar Bergstad hadde meldt seg inn i Human-Etisk Forbund allerede på 1960-tallet. Han leste annonsen, og så begynte ballen å rulle og det ble etablering av lokallag.

De første årene var Bergstad og Halvorsen opptatt av kjernesaker som livssynsundervisning, borgerlig konfirmasjon og bisettelser.

– Kristenmiljøet argumenterte i

leserinnelegg og åpne diskusjonsmøter. Skolemøtene var vanskelige fordi skolene skjøv problemet foran seg ved å bagatellisere, bortforklare og latterliggjøre det vi mente, sier Ottar Halvorsen.

OGSÅ GRETE BØE har vært med fra starten. Hun ville også at datteren skulle få livssynsundervisning istedenfor den tradisjonelle kristendomsundervisningen.

– Jeg søkte etter flere meningsfeller i distriktet, sier hun.

Da datteren, eldst i søskenflokket, ønsket konfirmasjon måtte hun reise til Oslo. Da nestemann kom i riktig alder, tok mamma Bøe saken i egne hender og bestemte seg for å holde konfirmasjonskurset selv. Det gjorde hun i ti år.

– Jeg leste og leste! Det ga meg så mye å undervise ungdommene. De så

01 60+-gruppa på Gjøvik: f.v. primus motor Gunnar Bergstad, Ottar J. Halvorsen, Aslaug Halvorsen, Olga Midthaugen, Grethe Bøe, Anne Marie Dalheim, Sonja Olsen og Maatje Leirvik.

på alle spørsmålene på en annen måte enn vi voksne. Unge mennesker er spennende, sier Bøe med et stort smil.

Det er det også å møte likesinnede på egen alder. Gjengen som møtes på Gjøvik trives i hverandres selskap. De har diskutert saker som døden i lyset av livet, livet i lyset av døden. Krittisk tenkning. Alternativ behandling og overtro. De har delt hverandres «komme ut av kirken»-historier. De har også sunget Prøysen sammen og pratet om trening i alderdommen.

– Vi er venner. Jeg har fått mange venner. Vi kommer til å gå inn i evigheten, sier Gunnar Bergstad.

Human-Etisk Forbund flyttet 20. oktober fra St. Olavs gate 27 til Brugata 19.

Humanist er død, lenge leve Humanist.no!

Didrik Söderlind er redaktør for tidsskriftet Humanist. Nå dreper han papirutgaven og planlegger et durabelig gravøl. Tidsskriftet gjenoppstår som heldigital utgave på nett.

T Kirsti Bergh
F Arnfinn Pettersen

– Hvorfor legges papirutgaven av tidsskriftet Humanist nå ned?

– Det er hovedsakelig to grunner til det. Den første er at antallet abonnenter er synkende. Dette er i tråd med utviklingen av tidsskrifter i Skandinavia. Dette betyr heldigvis ikke at folk ikke leser, skriver og diskuterer lenger, tvert i mot. Men samfunnsdebatten foregår i stor grad på nettet. Det ser vi klart og tydelig når vi legger artikler ut på nettet og ser dem dukke opp de merkeligste steder.

– Den andre grunnen er derfor at vi må være der debatten er, i den digitale verden. Så overgangen til en helt digital publisering er et logisk svar på en helt konkret situasjon.

– Hva med de som har papirabonnement?

– Vi har nå sluttet å ta opp nye abonnenter, slik at abonnementene løper ut av seg selv.

– Hvordan vil den digitale utgaven av tidsskriftet Humanist arte seg?

– Den vil både ligge på nettet slik at man kan surfe innom, og være tilgjengelig i elektroniske formater man kan laste ned gratis. Vi vil også lage et nyhetsbrev slik at folk kan holde seg oppdatert om de vil.

– Vil det komme noen redaksjonelle endringer også?

– Humanist kommer alltid til å ønske å utvikle seg, men vi vil også fortsette med det vi kanskje er best på: Å formidle og kanskje forbedre det humanistiske livssynet, og kritisere ideologier og livssyn som står i motsetning til dette.

– Føler du som redaktør noen grad av nostalgi i forbindelse med nedleggelsen av papirutgaven – eller er dette bare en win-win-situasjon?

– Jeg er veldig glad i fysiske formater, som bøker og vinylplater og sånn, så det er med et visst vemod vi lar papirutgaven dø. Jeg regner med at vi kommer til å ha et drabelig gravøl. Samtidig er overbevist om at vi kommer til å få et tidsskrift med større gjennomslagskraft, og det gleder jeg meg veldig til.

Siste papirutgave blir nr 2-2015, mens tidsskriftet også kommer i digitalutgave fra nr 1-2015.

**Tidsskriftet
Humanist**

Hva:

Tidsskriftet Humanist, som siden 1997 har vært Human-Etisk Forbunds fagtidsskrift, legges nå ned som papirmagasin, og blir heldigitalt.

Nye Humanist.no
på lufta rundt årskiftet

01

KRIG OG FRED OG SÅNN

I Norge kan vi spøke om krig, for her virker det helt fjernt at en tanks skal kjøre inn i skolegården, samtidig som mor blir voldtatt av soldatene som nettopp skjøt far i nakken. Det er bare noe som skjer på Dagsrevyen og andre action-serier.

Men «der ute» er det millioner av mennesker som deg og meg, som vet hvordan det er å være statist i Dagsrevyen. Mennesker som heller ikke valgte hvor de skulle bli født og vokse opp, men som uansett fortjener å få sine menneskerettigheter respektert. Likevel er hverdagen deres preget av frykt, sult og stanken av død.

I år har krigen også kommet tilbake til vår del av verden. Igjen er det europeiske borgere som gjennomgår og – ikke minst – begår disse tingene. Og la oss innrømme det, det overrasker oss mer at noe sånt skjer «her blant oss» enn «hos dem» i Midtøsten eller Afrika.

Canadiere Steven Pinker hevder i sin bok «the Better Angels of our Nature» at vi aldri har levd i en mindre voldelig tid enn nå. «Graden av vold mellom mennesker er nedadgående», skriver han, og mange støtter funnene til den respekterte evolusjonspsykologen. Likevel virker dette helt uforståelig. For aldri har vel nyhetsmediene presentert så mye krig, vold og undertrykkelse? Eller virker det bare sånn, siden de med ny teknologi, sikkerhetsutstyr og store «PRESSE»-skilt på mage

og rygg klarer å dekke flere av hendelsene?

Uansett hvor mye eller lite vold det er i verden, vil det alltid finnes (i det minste et potensial for) vold og konflikt. Det ser ut til å være en for grunnleggende del av vår natur. Og sannheten er at det kan være veldig vanskelig for 7 milliarder mennesker å bli enige om hvordan verden er og bør være. Spesielt for de som har smakt litt på hvor spennende det er å ha makt, og kanskje kjenner på hvor kjipt det kan være å miste den.

Derfor må vi som mennesker – og ikke minst som humanister – diskutere dette. Finnes rettferdig krig? Kan man være pasifist? Kan man ikke være pasifist? Jeg nektet selv militærtjeneste, av flere grunner, men det var kanskje enkelt fordi jeg bor her. Ville jeg valgt det samme om jeg var ung i Ukraina nå?

Vi må uansett huske at freden vi har ikke er en selvfølge. Vi kan heller ikke sitte på rumpa og zappe lidelsene vekk. For krig blir ikke til fred av seg selv. Og det angår oss alle.

T Anders Garbom Backe,
leder i Humanistisk Ungdom

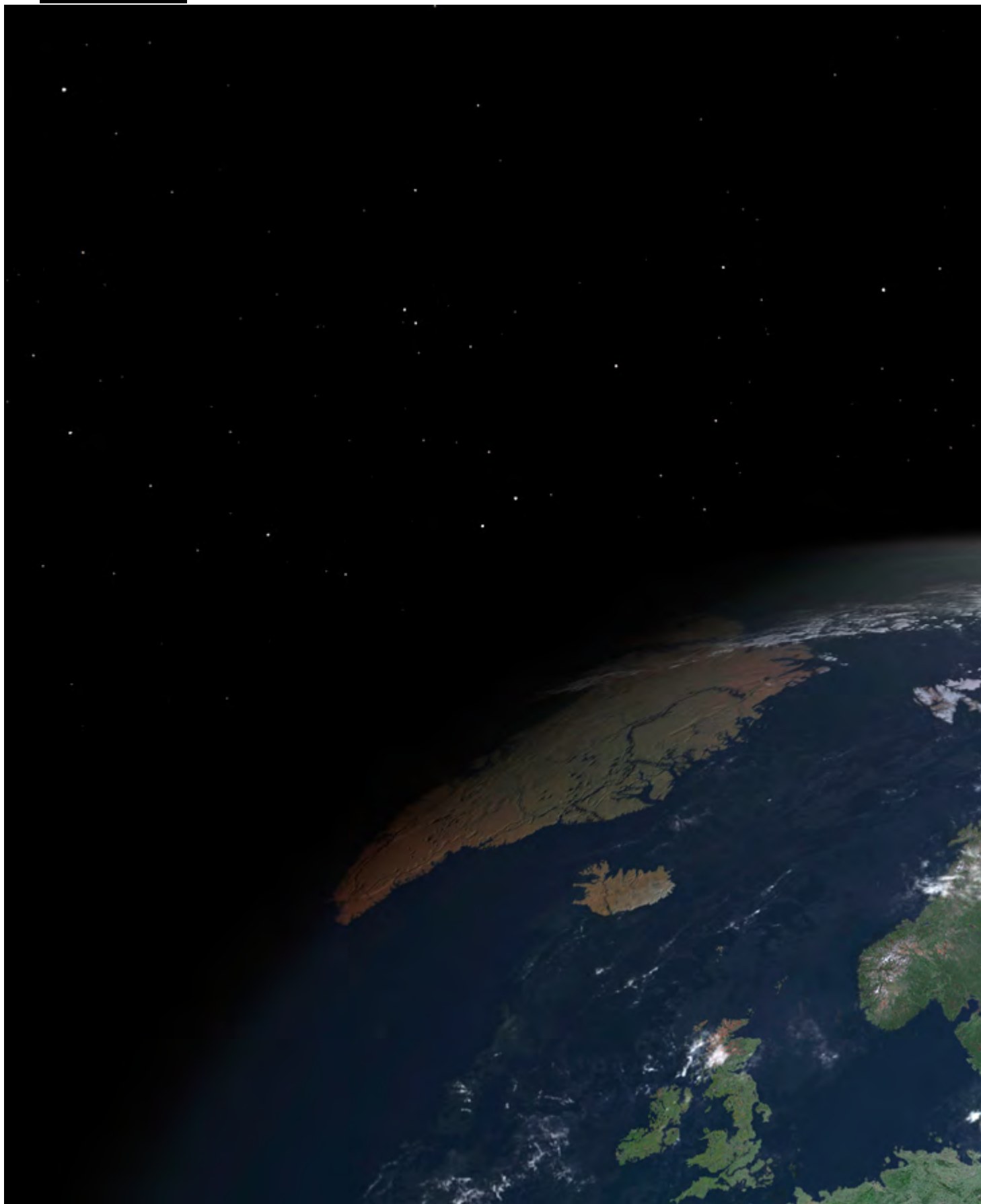
Humanistisk Ungdom

Sommerleir 2015:

Vil du være med å diskutere krig og fred og sånn? Det er temaet på vår sommerleir 1.-6. august. Melder du deg på før nyttår, får du til og med julerabatt på 25 %! Les mer på humanistiskungdom.no.

Vinterseminar (18+):

Vi arrangerer mange spennende møteplasser året rundt. Fra 30. januar til 1. februar 2015 har vi et helgeseminar om "Persepsjon og perspektiv" for de mellom 18 og 25 år. Påmelding på hdeltager.no/vinterseminar2015

01 Dette manipulererte bildet er en illustrasjon av hvordan en havstigning på 100 meter vil påvirke kloen. Det er en overdrevet prognose, men konsekvensen av bare en knapp meter stigning, er dramatisk for mange øystater.

01

T Kai Eldøy Nygaard F Kai Eldøy Nygaard

PAPIRPOSER MED HVITE TALL og røde sløyfer henger på stueveggen. Mens forskerne teller hvor mange år kloden vil fortsette å tåle våre utslipp, har familien Eliassen-Coker begynt nedtellingen til jul. I kalenderen fins ingen plastleker som er fraktet jorden rundt, og produsert med forurensende kullkraft. Emma på fem år drar ut et pappkort. Kalendergavene er opplevelser, noe familien kan gjøre sammen.

– Vi kan ikke bare lukke øynene for det som skjer med kloden. Det er helt krise å tenke på hvordan det blir når barna våre blir voksne. Vi har valgt å legge om, forteller Ida Eliassen-Coker.

Å komme på 24 gjenstander som de virkelig trengte, var umulig. Via en venn kom tipset om å fylle førjulstiden med fine opplevelser.

– I hverdagen fins lite rom til kvalitetstid med barna. Denne julekalenderen er en gave til oss alle, sier hun.

Utslippene per nordmann ligger langt over verdensgjennomsnittet. I tillegg bidrar vi med store utslipp internasjonalt gjennom salg av olje- og gass.

– Vi burde egentlig hatt vår egen CO2-kalkulator og personlige kvote. Hver og en av oss har et ansvar, og det må komme mye tydeligere fram, sier Dag Olav Hessen, professor i biologi.

Han sitter på kontoret sitt i tredje etasje i biologibygningen på Blindern, og skriver bok om karbonsyklusen. Løfter han hodet, skimter han Oslofjorden. Havet har hittil hjulpet oss

«Vi burde egentlig hatt vår egen CO2-kalkulator og personlige kvote. Hver og en av oss har et ansvar.»

med å ta hånd om de enorme utslippene. I fjor økte CO2-mengden raskere enn noen gang, noe som kan være et varsel om at havet og skogene ikke lenger greier å holde tritt.

– Det er ikke bra. Vi er virkelig i ferd med å bevege oss ut i et helt ukjent landskap. Som individer

kan vi gjøre atskillig mer enn vi aner, slår Hessen fast.

Nylig takket han nei til en forskningskonferanse i USA fordi han ikke syntes den var verdt CO2-utslippet. Privat flyr han minimalt innenlands og sykler mye. Målet hans er å gjøre mer.

– Jeg er bevisst, men jeg gjør ikke nok og lever med en konstant dårlig samvittighet. Jeg spiser mer fisk og mindre kjøtt, men er ikke noe praktisk-

02

semplar. Man kan ikke melde seg helt ut av samfunnet, men må finne en balanse. Med barn som forventer en viss standard kan jeg heller ikke legge alle feriene til fjells eller til skogen, sier han.

EN BRUN BJØRN på piknik har tredd grønnsaker på et grillspyd. På nettsiden til Framtiden i våre hender blir vi oppfordret til å ta et kjøttkutt for klimaet. Å fjerne kjøtt fra menyen til alle nordmenn en gang i uken tilsvarer å rydde bort 200.000 biler fra norske veier.

– Globalt er utslippene fra den animalske matproduksjonen høyere enn all transport i verden til sammen. Dyreholdet står for 16-18 prosent av de globale klimagass-utslippene, forteller Arild Hermstad, leder for Framtiden i våre hender.

Storfe er verstingen. En biff på 300 gram tilsvarer utslipp fra 44 kilometer med bilkjøring, eller 27 kilometer der-

som det er snakk om en melkeku. Fisk, sjømat og viltkjøtt som blir høstet rett fra naturen, forurensrer langt mindre. Men det aller beste er å spise korn, frukt og grønt.

– *Bør vi helst bli vegetarianere alle sammen?*

– Ikke nødvendigvis. Men dersom hele verdens befolkning ble vegetarianere, ville det øyeblikkelig fjerne en stor del av klimagass-utslippene. Samtidig ville mye av det enorme presset denne industrien skaper mot naturen, dyre- og plantelivet, bli borte. Vegetarianerne fortjener positiv oppmerksomhet, slår Hermstad fast.

– *Hva annet anbefaler du at vi gjør for å redusere klimagassutslippene?*

– Vi bør gå, sykle og bruke kollektiv transport. Å forandre vaner er enklere enn vi tror. Vi kan kjøpe elbil, som dekker hverdagsbruken til de fleste. Så kan heller en leiebil brukes til ekstremturene, mener han.

Lederen for Framtiden i våre hen-

01 Ida Eliassen-Coker har laget adventskalender uten plast, med fokus på opplevelse.

02 Arild Hemstad i Framtiden i våre hender vil få oss til i større grad å velge toget.

der slår også et slag for kortreiste ferier.

– I Norge øker flytrafikken voldsomt. Til syvende og sist handler alt dette om individenes forbruksvalg, og vi kan vri utviklingen i en annen retning, mener han.

Og det må vi, for nå er det alvor.

– Vi ser allerede klimaendringene, forteller Maria Sand, forsker ved Cicerio Senter for klimaforskning.

Temperaturen har steget med nesten en grad siden før-industriell tid. Det kan høres lite ut, men konsekvensene er alvorlige. Vi får mer ekstremvær. I Norge kan vi vente økt nedbør ➤

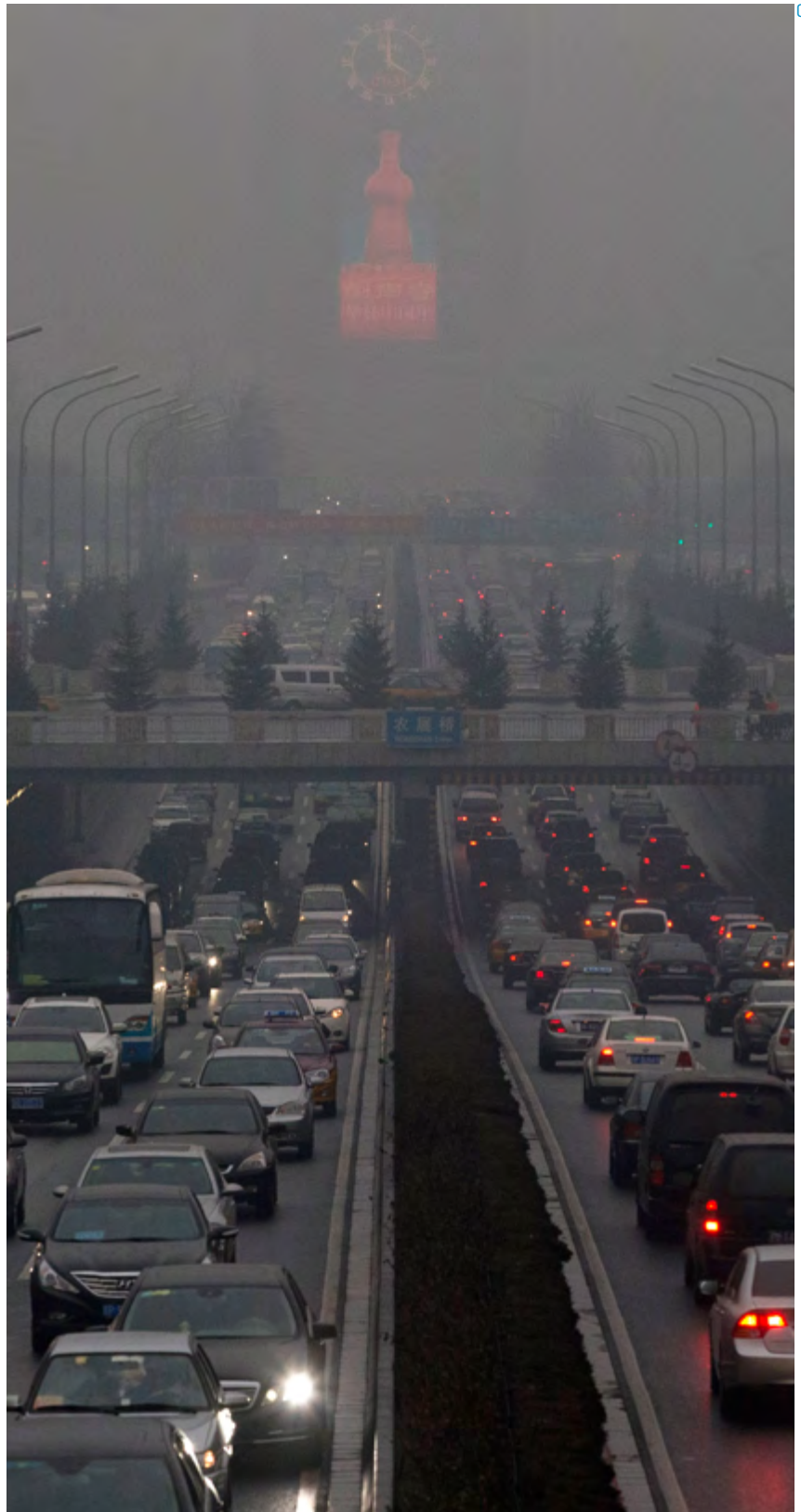
01

02

03

04

«Et mål er å unngå at temperaturen stiger med en grad til, men det ser ikke ut som at det går.»

som gir flere over-
svømmelser og
jordskred. Flere
ekstreme varmepe-
rioder gir tørke og
påvirker verdens
matproduksjon.
Flere vil sulte og
store folkeforflyt-
ninger vil tvinges
fram. Høyere havni-

vå gjør at uvær med springflo gjør mer
skade. Og konsekvensene blir verre for
hver grad temperaturen øker, ifølge
FNs klimapanel.

– Et mål er å unngå at temperaturen
stiger med en grad til, men det ser ikke
ut som at det går. Verdens utslipp fort-
setter å øke med 2-3 prosent hvert år.
Vi når grensen på to grader om 15 til 17
år med dagens tempo, sier Sand.

Det som allerede er sluppet ut, får
vi ikke gjort noe med. Deler av CO2-
mengden vil forbli i atmosfæren i flere
tusen år.

– *Gjør du noe privat for å påvirke?*

– Jeg spiser ikke kjøtt og kjører ikke

bil, sier forskeren,
og legger til at det
vi gjør som enkelt-
mennesker har stor
betydning.

Og jo lenger vi
venter med å kutte
utslippene, jo større
reduksjon må vi ha
senere.

– *Jo mindre vi
gjør nå, jo større blir belastningen for
barna våre i framtiden?*

– Ja, og det blir vanskeligere og dy-
rere å håndtere utfordringen, svarer
Sand.

BIOLOGIPROFESSOR Dag Olav Hessen
trekker pusten.

– Jeg er ikke optimist. Vi er i en si-
tuasjon som er helt uten sidestykke i
en tidsperiode på kanskje 55 millioner
år. Det holder ikke med noen lunkne
tiltak. Vi må bruke alle virkemidler,
sier han.

Vi må se på forbruket vårt. Hvor mye
og hva vi forbruker spiller en stor rolle.
Vi må også forstå hva som monner.

– Vi føler vi har gjort noe bra når vi
har sortert søpla, men tar oss gjerne en
oval helgetur med fly til Roma og spi-
ser biff importert fra Sør-Amerika, sier
han.

– Går forbruket vårt ned, går også
den forurensende og energikrevende
produksjonen ned. Det etiske aspek-
tet handler også om solidaritet med
de som kommer etter oss. Hvis vi ikke
tar tak overfører vi en vanskelig gjeld
til de kommende generasjonene, sier
Hessen.

Han anbefaler boken «How Bad
Are Bananas», som viser hva en rekke
ulike produkter koster i form av CO2-

HVA GJØR HUMAN-ETISK FORBUND?

Human-Etisk Forbund har vedtatt
å innføre miljøregnskap. Det
innebærer at det skal tas miljø-
hensyn i forbundets løpende drift.
Generalsekretæren skal utarbeide
årlig rapport som beskriver HEFs
miljøfotavtrykk med hensyn til:

- **Avfallshåndtering**
- **Energibruk**
- **Transport**
- **Bruk av ny teknologi**
- **Leverandørkrav (hotell, etc.)**
- **Og andre relevante forhold**

Forbundets nye lokaler er energi-
effektive, og det er også installert
nye elektroniske kommunika-
sjonsverktøy som kan bidra til
å redusere organisasjonens
reisevirksomhet.
Fram mot forbundets 60-års-
jubileum i 2016 skal også
humanistmanifestet revideres,
og humanisme i et generasjons-
perspektiv/en rettferdig fordeling
og utnyttelse av jordas ressurser
vurderes tatt med.

01 Biologiprofessor Dag O. Hessen er ikke
optimist, men tror hver og en av oss kan
gjøre en forskjell likevel.

02 Ciceroforsk Maria Sand, forsker ved Cicero
Senter for klimaforskning tar klima på alvor:
hun spiser ikke kjøtt og kjører ikke bil.

03 Natur og Ungdoms Arnstein Vestre be-
gynte klimakampen med å kjempe for flere
bussavganger i hjembyen Ålesund.

03 CBeijing var en gang en sykkelby, men nå
har eksplosjonsarten vekst i privatbilismen
strupet klimaet ibyen.

KLIMATIPS TIL ENKELTINDIVIDER

➔ **Spis mindre kjøtt og animalske produkter.** Maten vår står for opptil 30 prosent av klimagassutslippet vårt, og vårt høye og økende forbruk av kjøtt, melk, ost, egg og smør har skylda.

➔ **Reis grønnere i hverdagen.** Reisevanene står for rundt 17 prosent av vårt klimafotavtrykk. La bilen stå på de korteste turene. Gå, sykle, reis kollektivt eller finn noen å kjøre sammen med hvis bilen må brukes til jobb.

➔ **Ta grønnere ferier.** Dropper du noen flyturer kutter du godt i utslippene dine. Du kommer langt med tog også.

➔ **Kjøp miljømerket strøm.** Åtte av ti nordmenn har strøm der opphavet ikke er garantert. Det betyr at du på papiret får 47 prosent av strømmen fra kull- og gasskraft, 33 prosent kjernekraft og bare 20 prosent fra vannkraft, ifølge Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE). Strøm med opprinnelsesgaranti betyr at du kan dokumentere at ditt strømforbruk dekkes inn av en tilsvarende produksjon av fornybar energi. Øker etterspørselen for miljømerket strøm vil dette trolig bidra til at det blir produsert mer fornybar energi over tid i Europa.

➔ **Bli mer energieffektiv.** Klarer du å redusere strømforbruket ditt så vil behovet for å importere skitten strøm fra europeiske kull- og atomkraftverk bli mindre og Norge kan eksportere mer grønn vannkraft ut av landet. Det finnes mange måter å redusere strømforbruket på – fra kontroll på innetemperatur til valg av strømgjerrige produkter.

➔ **Kjøp mindre, lev mer.** Produksjon og transport av de tingene vi omgir oss med, er medvirkende til utslipp av klimagasser. Bruk pengene dine på opplevelser, kjøp brukt når du kan, reparer det som er mulig og gi bort eller selg det du ikke trenger lenger.
(Kilde Fremtiden i våre hender)

01

«Alt vi velger å legge i handlekurven, eller velger å ikke kjøpe, spiller en rolle.»

➔ utslipp. Kanskje den kan inspirere til nye vaner?

Inne på kontoret til Natur og Ungdom i Torggata i Oslo har Arnstein Vestre fylt opp kaffekoppen. Miljø-engasjementet hans startet ikke med å brette melkekartonger, men som aktivist i hjembyen Ålesund. Han ville bidra til at bussen gikk oftere, og fikk flere med seg. Våpnene var leserinnlegg i avisa, stand på byens torg og bannere som fortalte bilister i kø at det faktisk går an å ta bussen.

– **DET BEGYNTE Å RULLE**, og etter en tid begynte bussen å gå oftere. Det var motiverende, forteller Vestre, som i dag er leder for Natur og ungdom.

– *Hva er din anbefaling til en klimabegynnner som ønsker å bidra?*

– Opplysningsdeg selv og si i fra til andre,

både de rundt deg og til politikerne.

– *For noen vil kanskje det være en litt voldsom start?*

– Andre viktige bidrag er å resirkulere, reise kollektivt og spise kortreist, norsk miljøvennlig mat, sier han.

Vi slipper ut 10 tonn CO2 pr innbygger i Norge, som er svært mye. Cirka 40 prosent kommer fra personlig forbruk, ifølge Arild Hermstad i Framtiden i våre hender.

En annen regnemetode inkluderer det som er produsert i andre land, men forbrukes i Norge. Da blir tallet 15 tonn pr innbygger. Og utslippene relatert til vårt personlige forbruk bare øker. Vi tjener mer og handler mer. Mye er produsert i Kina, der forurensende kull er energikilden. Alt vi velger å legge i handlekurven, eller velger å ikke kjøpe, spiller en rolle. Å handler brukt og hel-

01 Bli mer energieffektiv. Velg strømgjerrige produkter når du skal skifte ut elektriske apparater i hjemmet ditt.

02 Handle brukt. Det er ikke alltid nødvendig å kjøpe nye ting. En gammel tresykkkel kan gi like stor glede som en ny plastleke.

ler reparere enn å kjøpe nytt, utgjør en forskjell.

– **SLIKT BETYR MYE.** Bruk heller de ekstra pengene på opplevelser, restauranter og kultur, oppfordrer Hermstad.

– *Hva annet kan hver enkelt av oss gjøre?*

– Vi må prioritere miljø framfor stadig mer til oss selv. Vi må kreve at politikerne handler. Og vi må heie på de bedriftene som tar ansvar. Vi må ikke bare snakke om å handle økologisk mat, vi må gjøre det. Vi kan ikke bare si at det er så fint at det fins en lokal skredder, vi må

bruke denne skredderen.

Hans egne personlige bidrag er blant annet å leve nesten helt bilfritt.

– Vi sykler og bruker banen til jobben. Jeg har også et lavt kjøttforbruk, og tilbringer sommerferiene i Norge. Barna synes det er litt kjipt, siden mange på skolen snakker om at de har reist langt, forteller Hermstad.

– *Hvordan løser dere det?*

– Det er ikke hensiktsmessig å melde seg helt ut. Vi må finne en balanse mellom kulturen og våre egne preferanser. Men jeg synes det er vanskelig å forholde meg til at normalen i Norge er å slippe ut så store mengder klimagasser at det er farlig for oss alle på sikt, sier han.

DET ER BETENKELIG at de menneskene klima-katastrofen går aller mest ut over, er verdens fattigste.

– Mange blir rammet i Norge også, spesielt folk bosatt ved elver, innsjøer og skredutsatte områder. Mange bønder vil miste levebrødet sitt. Men det blir verst i de fattige landene. Dette går aller mest

MILJØVENNLIG JULEPAKKING

Glanset julepapir med gli-trende bånd er fint, men kan ikke resirkuleres. Fordi dette papiret inneholder mye leire, fargestoffer og miljøgifter og minimalt med papirfiber, er det ikke egnet til gjenvinning. Så lenge vi ikke gjør som på 70-tallet – åpner gavene forsiktig og sparer papiret til innpakning neste år – er det bedre å bruke gråpapir eller annet papir som kan gjenvinnes. Eller enda bedre, gammelt avispapir. Et annet tips er å bruke gamle stoffrester og lage gavepose. Slik kan du bidra til å redusere det norske forbruket på anslagsvis minst 60 millioner meter julegavepapir.

[Kilde FIVH]

– LAG KAMPANJE OM LYKKE

Lena Solli Sal var en av deltagerne på Human-Etisk Forbunds landskonferanse i oktober. Hun mener forbundet kan og bør mene noe om vår moralske forpliktelse for å reversere den negative påvirkningen vi mennesker har hatt på miljøet, klimaet og dyrelivet.

– Vi *kan* redusere konsekvensene av klimaforandringene, men det krever at vi handler *nå*, og det krever innsats og bevissthet om problemet fra oss alle.

– Som humanist ser jeg til forskningen også når det gjelder hva som er svaret på spørsmålet «hvordan blir man lykkelig?». Lykkeforskningen kan fortelle oss at materialisme og vår forbrukerkultur ikke gjør oss mer lykkelige, snarere tvert i mot.

Hun foreslår rett og slett at Human-Etisk Forbund lanserer en kampanje som fremmer at man kan bli lykkeligere gjennom medmenneskelighet og naturopplevelser, og at overdrevent forbruk er negativt både for enkeltmennesket og miljøet.

– Vårt forbruk av varer, det at vi reiser mye både med bil og fly, påvirker miljøet negativt, og derfor tenker jeg at vi alle har et ansvar når det gjelder å bli mer etiske forbrukere. Dette handler om moral – det handler om å sette til side sine egne luksusbehov for å bidra til at kommende generasjoner arver en klode som det går an å leve på.

F. Scampix

- ut over dem som ikke har sluppet ut noen klimagasser selv, sier Hermstad.

Al Gores film «An Inconvenient Truth» ble en vekker for Ida Eliassen-Coker. Hun var 23 år gammel, hadde allerede vært i 23 land og elsket å reise.

– Jeg ble sjokkert av filmen og sluttet nesten helt å fly, forteller hun.

Vi går opp trappen i rekkehuset på Nesodden. I andre etasje er alle lys slått av, alle dører er lukket for å unngå varmetap. Ingen apparater trekker strøm på stand-by. Livlige Colin på ett år vimser rundt med vaskbare tøybleier ilagt rispapir, i stedet for engangsbleier. Det meste i huset er kjøpt brukt, alt fra klær til kjøkken-innredningen. Gode tips og grønne oppdagelser publiserer

«Vi blir nok forbløffet over hvor fort verden endrer seg når vi først har passert vippepunktet.»

Eliassen-Coker på bloggen «A Greener Heart». Til daglig jobber hun med kommunikasjon i Human-Etisk Forbund.

– Jeg prøver å motivere andre, for eksempel ved å vise hvor fint det er å reise med tog i stedet for fly. Det fins mange flotte steder å besøke i Skandinavia. Jeg forsøker samtidig å være glad på andres vegne når de reiser til Syden med fly. Jeg tror ikke vi kommer noen vei med noe annet, sier hun.

VI TRENGER AT FLERE får sine klimavennlige aha-opplevelser, og det kan skje raskt, mener professor Karen O'Brien ved Universitetet i Oslo.

– Vi blir nok forbløffet over hvor fort

TEKNOLOGI-OPTIMIST

– Min opplevelse av tilbake-meldingene på landskonferansen er at Human-Etisk Forbund ikke skal bli en miljø- eller klimaorganisasjon, men jobbe med problemstillingene innenfor en etisk ramme som livssynssamfunn, svarer Tom Hedalen på spørsmål om hvordan forbundet bør engasjere seg. Hedalen er opptatt av at forbundet ikke må bli «alle gode sakers forbund», men som livssynsleder vil han ta stilling i konkrete saker. Blant annet signerte han sammen med andre livssynsledere en appell til miljøvernminister Trine Suntoft, med krav om at norske politikere må forplikte seg sterkere og prioritere:

1) Norge må ta sin rettferdige andel av ansvaret: betydelige kutt i utslipp hjemme i Norge og betydelig mer penger til nødvendige klimatiltak i fattige land,

2) Norge må prioritere både utvikling og kampen mot klimaendringene høyt og at satsingen på det ene ikke går ut over det andre.

3) Norge må jobbe for en ambisiøs, bindende og rettferdig klimaavtale i 2015 som tar hensyn til historisk byrdefordeling og økonomisk kapasitet.

– Som privatperson anser jeg klimautfordringene som en av våre største utfordringer, men som teknologioptimist ser jeg det også som en av utfordringer vi ved å prioritere reelt kan påvirke.

verden endrer seg når vi først har passert vippepunktet, sier hun.

Helt vanlige enkeltpersoner vil spille en nøkkelrolle, er spådommen til professoren som jobber ved Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi.

– Globale ledere må satse på fornybar energi i stedet for olje og gass. De må skape ambisiøse utslippsmål. Samtidig må vi individer forstå at våre valg er viktige. Det fins mange historiske eksempler på at store sosiale transformasjoner har startet i det små, forteller hun, og oppfordrer alle til å snakke om klimaendringene til familie, på jobben, med kjente og ukjente.

– Husk at du kan tenne en gnist hos andre og skape store ringvirkninger, sier hun.

– Hva gjør du selv?

– Jeg reiser kollektivt så ofte som mulig og unngår kjøtt, sier hun.

Karen O'Brien er en av initiativtakerne til nettstedet Cchange.no. Der

01 Vi må regne med villere og våtere vær av det mer ekstreme slaget. Her fra flom etter kraftig regnvær i New York, USA.

beskrives klima-endringene som historiens største utfordring for menneskeheten. Professoren ønsker å være med på å opplyse om hvordan vi kan ta grep.

ET BÆREKRAFTIG SAMFUNN vil til slutt presses fram, ifølge ekspertene. Hvordan blir det egentlig å leve i det?

– Mye bedre enn i dag, tror Dag Olav Hessen.

Han viser til undersøkelser som viser at det som gir oss god livskvalitet er karbon-nøytralt. Vennskap, familie og turer i skog og mark er det vi virkelig setter pris på. Mye av det som skaper problemer for klimaet og miljøet

01

BEDRE MED LITEN ENN STOR

Vi omgir oss med utallige elektroniske duppedingser, og det er urealistisk å tro at vi vil klare å kutte ut dem. Men det er godt nytt for miljø og klima at disse dingsene stadig blir mindre. Hvis du satser på nettbrett i stedet for ny stasjonær datamaskin, sparer du klimaet for rundt et halvan-net tonn med klimagassutslipp. Og siden nettbrettet bruker mye mindre strøm enn en stasjonær pc, vil du spare inn strømforbruk og relaterte utslipp av CO2 desto mer du bruker nettbrettet heller enn stasjonær pc.

F Scanpix

02

«For den som har økt lykke som et mål er metningspunktet for materiell velstand nådd for lenge siden.

er forbundet med det daglige kappløpet vi alle er en del av. Vi skal stadig ha mer, og har ikke tid til å nyte.

– Vi er en del av en galopp, og det er vanskelig å melde seg ut. Der- som vi hadde reversert dette tror jeg mange hadde trukket et lettelsens sukk, sier biologiprofessoren.

– Vi trenger ikke gå tilbake til steinalderen, leve på fjellet, gå med ullgenser og spise kald havregrøt. Vi kan beholde mye av det moderne og vi kan prioritere det vi sier vi setter høyest, men ikke greier å gjennomføre i turbोधverdagen, tror han.

Studier viser at gleden av penger er

relativ. Den henger sammen med hva de rundt oss har. Livskvaliteten og brutto nasjonalproduktet skilte lag et sted på 1960/70-tallet. Siden den gang har BNP steget, men vi har ikke blitt noe særlig lykkeligere.

– For den som har økt lykke som et mål er metningspunktet for materiell vel-

stand nådd for lenge siden. Vi må skru konsumet kraftig ned, og vi må alle gjøre det, siden vi sammenligner oss med hverandre, poengterer biologiprofessoren.

MED SLIKT ET ALVOR, hvor i all verden er politikerne?

– Politikerne sier tiltak er nødven-

– MÅ VÅGE SETTE DAGSORDEN

Nestleder i Human-Etisk Forbund, Lisbeth Holand, ønsker at Human-Etisk Forbund skal engasjere seg i debatten. Forbundet har mange på hennes alder, som nå står overfor pensjonsalderen:

– Dette er en tøff debatt for folk i min alder. Den eldre generasjonen jeg tilhører har skummet fløten. Vi må våge å sette på dagsorden spørsmålet om de store pensjonistkullene – som vil ha god helse og god økonomi og leve i omkring tjue år som pensjonist – skal vi bare være en nytende generasjon, som reiser og nyter livet? Kan vi forsvare det?

Hun mener det er en utfordring til den eldre garde i forbundet. For selv om noen eldre kommer til å ha behov for eldreomsorg, er dette snakk om en veldig privilegert generasjon.

– Skal vi ikke stille opp samfunnsmessig og i forhold til klodens ressurser?

Holand mener HEF kan stimulere til debatt.

– Dette er jo spørsmål som handler både om klima og fordeling. Og så er dette todelt – det ene er hva vi kan gjøre som individ i forhold til våre personlige valg. Vi kan spise mindre kjøtt og reise mindre med fly. Men det handler også om politisk påvirkning. Vi må vise hva som er viktig for oss som velgere – det påvirker politikerne. Det minner meg om da jeg i 1981 deltok i fredsmarsj mot utplassering av mellomdistansevåpen i Europa. Eva Nordland som holdt appell ved starten sa: «Vi skal hjelpe politikerne til å gjøre det de gjerne vil gjøre, ved å vise at det står en folkebevegelse bak som synes dette er viktig».

dig, men i praksis fortsetter de som før, sier Hessen.

Han legger til at vårt personlige ansvar også handler om å stemme fram politikere som vil gjøre noe konkret med utfordringene.

– Vi trenger god politisk styring også fordi mange spør seg selv, hvorfor skal jeg gjøre noe når ingen andre bidrar, understreker Hessen.

Professoren mener landets ledere må våge å innføre avgifter. Oljefondet bør slutte å investere i kullkraft, og kanskje også i olje.

– Tidligere har oljefondet til og med investert i selskaper som hugger ned regnskogen. Uten at det trenger koste mye bør vi bruke de nasjonale ressursene til det beste for miljøet, mener Hessen.

Han reagerer på at flytrafikken i Norge bare øker, uten tiltak settes inn.

– Det er et paradoks at offentlige ansatte flyr så enormt mye. Trenger

01 Helt vanlige enkeltpersoner vil spille en nøkkelrolle, er spådommen til professor Karen O'Brien, en som jobber ved Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi.

02 Kanskje vil folkelig mobilisering bidra, som tidligere i høst – da aktivister var samlet til People's Climate March i New York, i forbindelse med FN-møtet om klimaforandringer for 120 verdensledere.

vi ta morgenflyet til Trondheim for å snakke med en kollega når vi har Skype, spør han.

MANGE SLAGORD OG BANNERE har blitt skapt inne på kontoret til Natur og Ungdom i Torggata.

– De norske utslippene vokser. Politikernes løsninger er å kjøpe oss fri. De vil betale andre for å gjøre de klimagasskuttene vi selv egentlig skulle gjort. Vi

– VÅR FELLES PLIKT

Halfdan Wiik er initiativtaker til Besteforeldrenes klimaaksjon, som i 2011 tok initiativ til kampanjen Klimavalg 2013 med over hundre deltakende organisasjoner, blant annet Den norske kirke. Han er også passivt medlem i Human-Etisk Forbund, og han er ikke imponert over hva forbundet har gjort i forhold til klimautfordringen foreløpig.

– At HEF ikke var mulig å få med – trass i flere henvendelser om saken – kom på meg som en stor overraskelse. Men det er kanskje fordi jeg aldri har vært annet enn et passivt HEF-medlem, uten forståelse for hvordan toneangivende kretser i denne organisasjonen tenker, og deres redsel for å bli «politisk».

Han har ikke stor tro på at personlige bidrag.

– Klimatrusselen er ikke summen av hver enkelt sine valg og livsførsel, men et kollektivt problem og et spørsmål om organisering av samfunnet. På den annen side: Å forsøke å leve grønnere kan som mange har erfart, være personlig tilfredsstillende. Til syvende og sist har vi vel også en plikt til å gjøre det som er moralsk rett, så lenge det ikke stiller oss overfor urimelige krav.

Han håper HEF slutter seg Klimavalgalliansen, som er videreføringen av Klimavalg2013.

– En «human-etisk» organisasjon som ikke vil ta stilling til det som uten tvil er vår tids største etiske utfordring, gjør seg selv irrelevant. Klimasaken dreier seg ikke om «miljø», men om rettferdighet og vår felles plikt til å beskytte rettighetene til de unge og ufødte, de forsvarsløse og naturen.

F BScampix

er rike, men ligger kjempe langt etter. Vi må ta ansvar, sier Arnstein Vestre.

➤ Han mener det bør bli lett for folk å velge miljøvennlig. Lave priser på kollektivtransport vil hjelpe. Det bør bli vanskeligere å kjøre bil og ta fly. Det må bygges mer jernbane og ikke fire felts motorveier. Ikke minst må noe gjøres med oljeindustrien.

– Oljeindustrien er en versting og står for en fjerdedel av de norske CO₂-utslippene. Stortinget har bestemt at oljeindustrien skal få øke sine utslipp. De slipper å ta i et tak og vil fortsette å spy ut klimafiendtlige gasser. Da virker det fånyttet for folk å brette melkekartonger og betale ekstra penger for miljøvennlig mat.

– *Hva er din anbefaling til de som leser dette, blir forbannet og får lyst til å gjøre noe?*

– Meld deg inn i en miljøorganisasjon. Si i fra om at utslippene må ned, oppfordrer han.

01 Lederen for FNs klimapanel, Rajendra Pachauri, sier det fortsatt er mulig å nå målene om tilstrekkelig reduksjon av klimautslipp, men at tiden begynner å bli knapp. Ifølge Pachauri er utfordringene så store at vindmøller, solceller og energieffektivisering ikke er tilstrekkelig. – Vi må stanse avskoging helt og i stedet plante mer skog. Atomkraft og oppsamling og lagring av CO₂ er også en mulighet, sier Pachauri ifølge NTB.

ARILD HERMSTAD i Framtiden i våre hender skal snart innta sin kjøttfrie lunsj.

– Vi setter økonomien framfor miljøet. Det er et problem, framhever han.

– Det blir helt feil å opprettholde forbruket vårt for at økonomien skal ha det bra. Vi har havnet der, og det bør politikerne sette seg ned og ta en titt på. Nå har vi noen få år på oss til å snu. De neste 15 årene blir helt avgjørende.

Meninger

PORTRETT

MENNESKERETTIGHETER

KRONIKK

BØKER

HUMAN ETIKK

INFORMASJON

Nei til omskjæring

Human-Etisk Forbunds styreleder Tom Hedalen har markert seg i kampen mot omskjæring av guttebarn. Forbundet gikk i sin høringsuttalelse inn for forbud mot omskjæring. Stortinget vedtok tidligere i år norske sykehus skal tilby omskjæring. I november tok Hedalen et oppgjør med praksisen. – Omskårne gutter er religiøst merket for livet. Det er ikke til å forstå at norske stortingspolitikere i 2014 har lovfestet et flere tusen år gammelt avleggs ritual - og attpåtil tatt det inn i et overbelastet helse-system, sa Hedalen til Dagsavisen 24. november.

Se human.no

Humanismen

ms Hus

27

T Marianne L.L. Melgård og Kirsti Bergh
F Marte Gjørde

I Humanismens hus er lysene slukket, og skiltet tas snart ned, for Human-Etisk Forbund har flyttet til Brugata 19 i sentrum øst. Alle hovedkontorets avdelinger, fylkeskontorene til Oslo og Akershus, redaksjonene, Humanist forlag og Humanistisk Ungdom – er pakket ned og transportert til de nye lokalene. Alle ble med på lasset, alle så nær som én.

1. OKTOBER ER YNGVILD KVAALE, forbundets seremonisjef gjennom 19 år, blitt alderspensjonist, 68 år gammel. Hun er tilbake på Humanismens hus for det hun tror skal være en hyggelig, men normal kakeavskjed med kolleger, selv om hun har fått streng beskjed fra sine tidligere medarbeidere om ikke å komme før klokka tolv. Da blir hun vist inn i møtesalen, og synet som møter henne er overveldende: Der inne sitter så godt som alle kolleger fra Humanismens hus, samt mange av de tillitsvalgte hun har samarbeidet med. Seremoniavdelingens medarbeidere er kledd i høytidelig sort, og på brystet bærer de alle store bilder av Kvaale – klippet i hjerteform. Hun blir ført opp midtgangen mellom hvitdukete bord hvor telysene står tett.

– Avskjedsseremonien var uforglemmelig, sier Kvaale.

Medarbeiderne i seremoniavdelingen i Human-Etisk Forbund hadde nemlig laget en avskjedsseremoni – der elementer fra alle forbundets fire seremonier var blandet sammen. Litt

navnefest, litt konfirmasjon, litt vigsel – og litt gravferd. Høytid og mye humor, lovord og takk, og lykke til videre.

– Denne morgenen var den første hverdagen i mitt voksne liv da jeg ikke skulle løpe avsted til jobben. Det var rart og føltes ikke bare godt, så det var veldig flott med en seremoni å holde seg litt fast i. Man blir jo bare alderspensjonist én gang, smiler hun skjelt hun når vi møter henne noen dager etter avskjeden.

Men det er ikke mye «pensjonistaktig» over Kvaale.

– Jeg kunne blitt i jobben en stund til, men jeg valgte å gi meg i forbindelse med flyttingen. Nå deles det ut blanke, hvite ark til alle sammen, og da passer det fint – både praktisk og rituelt – å la min etterfølger overta stafettpinnen nå. Det er min gave til forbundet.

KVAALE HAR VÆRT ANSVARLIG leder for den aller største delen av Human-Etisk Forbunds virksomhet. Ja, seremoniene kan sies å være selve bærebjelken. Omkring 70 prosent av all tid i lokallagene brukes på seremoniarbeidet. I løpet av et år er over 250 000 personer til stede under seremoni i regi av forbundet; i underkant av 10 000 ungdommer gjennomgår Humanistisk konfirmasjon, omkring 3000 barn feires på navnefest, over 700 par vigsles, og det holdes over 550 gravferder.

Sitt første møte med Human-Etisk Forbund fikk Kvaale som borgerlig

«...det var veldig flott med en seremoni å holde seg litt fast i. Man blir jo alderspensjonist én gang.»

konfirmannt på begynnelsen av 60-tallet, med forbundets stifter Kristian Horn som foreleser. Kvaale vokste opp i Fredrikstad med søster, far i lokalavisa og mor i skoleverket. Gud og religion var aldri noe stort tema, men Yngvild Kvaale

husker at hun tidlig

tenkte på bibelversene som eventyr. Hun stod over konfirmasjon i kirken, og det var først seinere, etter at faren hennes viste henne en avisannonse for tilbudet, at hun reiste til Oslo med toget for å delta på konfirmasjonskurset.

– **DA JEG RYDDE** UT 30 år med papirer fra kontoret forleden, fant jeg faktisk fars søknadsbrev til Kristian Horn, forteller Kvaale.

Hun opplevde at Human-Etisk forbund tok ungdommene på alvor ved å tilby kunnskap, og deretter inviterte til drøfting. Kurslederne respekterte at tenåringsene hadde egne meninger om store tema.

Unge Kvaale beholdt engasjementet og var som student aktiv i på venstresiden. Etter gymnaset dro hun til London, var «au pair» og studerte engelsk, før hun seinere studerte sosialpedagogikk i Danmark og etter hvert ble vide-

01 I 2004 fikk Human-Etisk Forbund vigselsrett, og seremonisjef Kvaale prøv-
evigsler kolleger Vibeke og Terje Kato som
testpar, når pressen er på besøk.

01

02

Yngvild Kvaale (68)

Nylig pensjonert seremonisjef
i Human-Etisk Forbund

Medlem siden 1978, tillitsvalgt
første gang 1981, ansatt siden
1986, seremonisjef siden 1995

Styremedlem, fylkesleder,
landsstyremedlem, radiore-
daktør, varamedlem av Sen-
tralstyret, administrasjonssjef
og senere seremonisjef

Samboer

reutdannet på Norges kommunal- og sosialhøgskole.

Det var først i 1978 at hun meldte seg ut av statskirka og inn i Human-Etisk forbund. Kvaale hadde fra ung alder vært opptatt av likebehandling, solidaritet og ærlighet og fant gjenklang for sitt sekulære verdisyn i forbundet. Det som ofte skjer i organisasjonslivet med folk som gjerne tar ansvar, skjedde også henne, og snart hadde tillitsvervene ballet på seg. Begynnelsen av åttitallet var en aktivist-tid i Human-Etisk Forbund, med deltagelse i demonstrasjoner for retten til abort, mot formålsparagrafer i skole og barnehager. Ja, den gangen startet og drev forbundet sin egen nærradio i flere år – også under Kvaales ledelse.

– **JEG BLE KURSET OG LÆRT OPP** av pionerene, som Sverre M. Halbo og Helmut Ormestad. Flere hadde den holdningen at ingen oppgave var for liten å bistå med, selv om en var professor. Det var en enorm støtte og raushet, og mange ressurssterke mennesker øn-

sket virkelig at det skulle gå denne organisasjonen vel, sier Kvaale.

En av sine største seire opplevde hun som fylkesleder i Oslo. Landsstyret støttet et forslag fra en foreldregruppe om å åpne en humanistisk, privat grunnskole i Groruddalen.

– Forslaget fikk bare tre stemmer mot seg! Heldigvis klarte jeg å argumentere imot og heller promotere en sterk fellesskole, og Landsmøtet snudde, så det ikke ble noe av.

Kvaale hadde jobbet i skoleverket i Oslo i ti år da daværende generalsekretær Levi Fragell ba henne søke stillingen som administrasjonssjef i forbundet i 1986.

– Jeg trivdes godt i PP-tjenesten og måtte tenke meg godt om før jeg sa ja. Det har jeg aldri angret på!

Tvert om har det vært et privilegium, understreker hun.

Overgangen fra administrasjonssjef til den nyopprettede stillingen som seremonisjef kom i 1995, da generalsekretær Lars Gunnar Lingås omorganiserte avdelingsstrukturen. Kvaale

03

«Det er faktisk nødvendig med en viss standardisering om arrangører skal kunne overføre erfaring til hverandre»

forteller at hun holdt på at det nå var på tide med en egen seremoniavdeling, og at seremoniene ikke skulle høre inn under fagavdelingen, som Lingås overraskende foreslo. Kvaale klaget til Sentralstyret, og resultatet ble en egen seremoniavdeling.

– Det er jeg stolt av, det er min største seier. Det var ikke uten sverdslag – men det var verdt det!

I NESTEN TJUE ÅR har hun vært kaptein på seremoniskuta. I løpet av disse årene har antall seremonier og ikke minst deltagere under seremoniene, økt enormt. Siden begynnelsen av 90-tallet er antall konfirmanter mer enn fordoblet. Også seremoniavdelingen har økt i omfang, og har i dag fem medarbeidere i tillegg til seremonisjefen.

Noe av det viktigste hun har gjort som seremonisjef, mener Kvaale var å iverksette «estetikkutredningen», hvor forbundets seremonierfaringer fra hele landet ble samlet og brukt som utgangspunkt for å kvalitetssikre seremonitilbudet. Det førte ikke minst til at vellykkete seremo-

nierfaringer kunne overføres til andre lag.

– Det er faktisk nødvendig med en viss standardisering om arrangører skal kunne overføre erfaring til hverandre og for at vi skal kunne fortsette med det store utviklingsarbeidet som seremoniene representerer.

Derfor består mye av arbeidet i dagens seremoniavdeling av kursutvikling, sentrale kurs for de som skal lære opp kursledere og seremoniarbei-

01-02 Yngvild Kvaale ble overrasket av sine tidligere medarbeidere i seremoniavdelingen, som hadde laget en helt ny seremoni – en «avskjedsseremoni», for nylåtte pensjonister. Seremonirådgiver Tale Pleygm holder tale.

02 Seremonisjefen var flink til å ta vare på sine medarbeidere – som her på båttur.

dere ute i de mange lokal- og fylkeslag. Kvaale berømmes for å ha holdt kvalitetsfanen høyt hevet, og for å ha bygget kompetanse både sentralt og lokalt, slik at grunnlaget er der for at seremoniene skal framstå som verdige, humanistiske og gjenkjennelige – uansett hvor de arrangeres.

– Har du opplevd at det har vært motstand mot standardiseringen av seremoniene?

– Nei, faktisk ikke. Min erfaring er at folk opplever det som ok å tilegne seg kunnskaper om faget seremoni. Et fag som støtter seg til ideologi, kultur og kommunikasjon.

Kvaale forklarer disse tre elementene i seremonifaget slik: Ideologi hand-

01

02

03

ler om at de som deltar i seremonien
 > opplever identifikasjon med Human-Etisk Forbunds verdier som kommer til uttrykk i seremonien. Kultur handler om seremonienes sterke posisjon i det norske samfunnet. De har en viktig rolle i å ivareta familietradisjoner, men samtidig ikke måtte velge seremonier de ikke kan stå inne for. Og så handler det om det faktum at mer enn 250 000 mennesker er til stede under seremonier i regi av Human-Etisk Forbund hvert år, og ser, hører og leser om forbundet både før, under og etter seremonien.

– Vi har en genuin mulighet til å kommunisere på en visuell og umiddelbar måte hva vi er og hva vi står for overfor disse, og derfor er felles strategier viktig på seremoniområdet.

KVAALE HAR HELE TIDEN vært på jakt etter å finne de humanistiske uttrykkene som kan gi gode og verdige seremonier. Enkelte mener hun har hatt en for forhåndsbestemt og snever ramme for hva som er humanistisk, og at det har

gjort rommet litt trangt. Det klas-siske eksempelet er Bjørn Eidsvågs «Eg ser», som er blitt nektet brukt i Humanistisk gravferd. Hvor går grensen?

– Dette er ikke et område hvor man sier at der el-ler der går grensa. I seremoniavde-lingen er vi nødt til å tenke prinsipielt, og som leder må man være tydelig. Hva slags «veiledning» ville det ellers bli?, spør Kvaale.

Hun mener hovedpoenget er at seremoniene skal ha fokus på mennesket, holdninger og verdier knyttet til den enkelte seremoni – og at det må være et fravær av religiøs dogmatikk og utdaterte tradisjoner. Om religiøst innhold dukker opp i humanistiske seremonier, kan det virke forstyrrende.

– Det er avgjørende med retnings-

**«Om religi-
 øst innhold
 dukker opp i
 humanistiske
 seremonier,
 kan det virke
 forstyrrende.»**

linjer, for med flere tilbydere på seremoni-markedet må vi være gjenkjennelige og tydelige som et humanistisk tilbud. Likevel er det lov til å bruke hodet! Kommer det en 12 år gammel gutt som har mista moren sin, og forteller at de to pleide å synge «Eg ser» sammen, er vi jo med på at den sangen må

spilles. Da kan bakgrunnen for sang-valget forklares i talen, for eksempel, sier Kvaale.

– Vi har så kloke vigslere og gravferdstalere. De vet hva de holder på med, og de forstår når de må gjøre unntak fra reglene.

KVAALE ER IKKE BARE en seremonibyråkrat – hun er også sertifisert vigslere, har praktisert som gravferdstaler og har talt ved både navnefest og konfirmasjon. Hun blir holdt fram som en

04

taler med stor utstråling.

Men da Human-Etisk Forbund søkte og endelig fikk vigselfrett i 2004, ble forbundet anklaget for å nærme seg en sekt. Kvaale holder fram at poenget med å søke om vigselfrett var å holde fram et prinsipp – prinsippet om likebehandling av livssyn.

– Begrunnelsen for å søke var nærmest å demonstrere at her var det en urettferdighet, en manglende likeverdighet i Ekteskapsloven. Det aller viktigste for HEF var å oppnå rettslig og faktisk likestilling med trossamfunnene. Dessuten var vel forbundet sammen med kvekerne det eneste blant tros- og livssynssamfunn som på den tiden også ønsket å ha rett til å registrere homofile i partnerskap, forteller Kvaale.

Den overordnede målsettingen for forbundet er fortsatt at sivilrettslige ordninger skal utøves av staten.

– Men det viser seg at det er langt fram. Og i mellomtiden mener jeg at forbundet har brukt og bruker tiden godt. HEFs arbeid med Ekteskapslo-

ven har bidratt til rettslig og faktisk likestilling med trossamfunnene et langt stykke på vei.

Ikke minst har HEFs tyngde bidratt til en likekjønnet ekteskapslov, og fra 2009 har forbundet kunne vigsle homofile par. Så seremoniarbeid er ikke bare tradisjon, det kan også innebære endring av tradisjoner.

KVAALE SELV ER ikke gift. I nesten alle år som seremonisjef har hun vært samboer med den samme mannen, hvorfor har hun ikke benyttet seg av vigselsbudet?

– En vakker dag kan jeg komme til å fri til samboeren min. Det er da aldri for seint, er det vel?, smiler hun lurt.

Ved hennes egen avskjedsseremoni på Humanismens hus fikk hun mange lovord fra kolleger og frivillige som var til stede, før hun til slutt selv inntok talerstolen. Og den avtroppende seremonisjefen valgte da å fremheve forbundets mange frivillige omkring i det ganske land:

01 Som fersk administrasjonssjef dro Yngvild Kvaale på «dannelsestreise» til British Humanist Association – og traff en av IHEUs stiftere, Herold Blackham i Conway Hall i 1986.

02 Høyesterettsadvokat Sverre M. Halbo, en av pionerene på seremoni, ble hyllet for sine 90 år og at han fortsatt var aktiv under forbundets nyttårslunsj i 1990, der Kvaale var vertskap.

03 – Levi Fragell lærte meg betydningen av strategisk tenkning og nødvendigheten av forankring om en vil oppnå noe, forteller Yngvild Kvaale. Her er de to under en konferanse i 1988.

04 – Så takk for følget så langt, seremonisjefen sier takk for seg, mens Yngvild sier på gjensyn.

– **VI HAR EN FANTASTISK** grasrot som står opp for Human-Etisk Forbund ved å lage flotte seremonier. De lever rettelig opp til uttrykket om at seremoniene er limet i organisasjonen, sa Kvaale.

01

Hvorfor det er viktig å vite

Det er farlig at unge mennesker tror verden er verre enn den er.

Hva er menneskerettigheter? Leder for Menneskerettighetsakademiet, **Lillian Hjorth**, skriver om problemstillinger knyttet til menneskerettighetene. Send gjerne spørsmål til: lillian@mr-akademiet.no

På spørsmål om hvor mange av barn i utviklingslandene som går på grunnskole – 40, 60 eller 90 prosent? – svarer syv av ti nordmenn at de tror det er 40. Når spørsmålet er om andelen ekstremt fattige mennesker har sunket, holdt seg stabil eller økt de siste tretti årene, svarer seks av ti at den har økt. Begge svarene er feil. Fakta er at 90 prosent av verdens barn går på skolen, mens andelen ekstremt fattige har sunket kraftig. FNs tusenårs mål om å halvere den verste fattigdommen ble nådd i 2013, og forskere mener slik nød kan være utryddet i 2030.

NORDMENNS SVAR bekrefter en utfordring jeg ofte støter på når jeg under-

Hvorfor har folk dette svartsynet, når utviklingen går fremover på så mange måter?

viser om menneskerettigheter, nemlig at mange tror at verden er mye verre enn det den er.

Hvorfor har folk dette svartsynet, når utviklingen går fremover på så mange måter? Dagens vekst i Sør er nemlig uten sidestykke i historien, både i tempo og i omfang. *Human Development Report* melder at milliarder av mennesker nå beveger seg oppover utviklingsstigen, og at dette vil få innvirkning på rikdom og menneskelig fremgang generelt – i alle verdens land og regioner.

I boken *The Better Angels of Our Nature* argumenterer psykologen Steven Pinker også for at alle former for vold – både kriger og individuell vold – er kraftig redusert. Selvsagt finnes væpnede konflikter og drap, men i forhold til tidligere tider har nedgangen vært dramatisk. Pinkers konklusjon er at

verden aldri har vært fredeligere enn i dag. Årsakene er mange og systematiske og handler om utvikling av rettssamfunn, utdanning, de siste hundre års rettighetsrevolusjoner, demokrati, mer «feminine» verdier, refleksjoner omkring «de andre», massemedier, samt samarbeid og

handel over landegrensene.

HVORFOR NÅR IKKE MER av dette positive budskapet inn? Noe av svaret handler om at massemediene er konfliktorienterte og mer opptatt av å rapportere om det plutselige og uventede enn de langsomme forbedringene. Videre er det slik at vi mennesker har en tendens til å anslå sannsynligheten for at noe skal skje, fra det vi kan huske. Og når aviser, TV og internett forer oss med bilder fra krigene i Syria og Irak, den gjentatte bombingene av Palestina, ebolaepidemi og sultkatastrofer, er det det vi husker. Krig og konflikt brennes

01 Lidelsene i Syria er enorme, og store deler av sivilsamfunnet er rasert, også bokstavelig, som her etter den syriske regjeringshærens bombetokt i Maaret al-Numen. Likevel er det riktig å understreke at situasjonen i regionen er ett av flere unntak i en verden som ellers er på bedringens vei, i alle fall når det gjelder voldsbruk.

i langt større grad inn i våre minner hver kveld, enn mennesker som dør av alderdom. Og uansett hvor liten prosentandel de voldelige dødsfallene representerer, vil det alltid være nok til å fylle kveldsnyhetene. Folks inntrykk av volden står med andre ord ikke i forhold til den faktiske andelen.

En annen årsak til illusjonen om evig voldsbruk, kan forklares moralpsykologisk. Nedgangen i vold har skjedd samtidig med at våre holdninger til vold har endret seg. Når vi i dag reagerer med avsky mot dødsstraff eller hatkriminalitet mot minoriteter – handlinger som tidligere ofte var fullt ut aksepterte – tenderer vi til å se dem som eksempler på hvor lavt vår moral

F. Arnfinn Petersen

01

- kan synke, heller enn hvor høyt den har nådd.

ER DET SÅ FARLIG DA, at vårt syn på verden er mer negativ enn den i virkeligheten er? Ja, det er det. Vi bør nemlig være godt opplyste når vi tar beslutninger, og manglende kunnskap kan så tvil om virkemidlene. Særlig kan unge mennesker på jakt etter mening, bli frustrerte. Når de opplever virkeligheten så full av krig og vold, kan de gå inn for – slik mange har gjort før dem – en «quick fix»: politiske ideologier som forenkler og lover paradisiske tilstander; gull og grønne skoger. Da kan uvitenheten bli farlig.

DENNE HØSTEN HAR stått i fryktens tegn; frykten for at sinte norske ungdommer skal reise til Syria og Irak for å bli fremmedkrigere, og vende hjem som terrorister. Tar man ungdommene på ordet, sier mange av dem at de reagerer på en syk verden. Og med 191 000 drepte så

Hvorfor er verden blitt mer fredelig? Noe blir gjort som gjøres riktig.

Og at det som har skapt utvikling og fred andre steder, også kan ha noe for seg der. Jeg mener ikke at det vanskelige skal redigeres bort. Vi må vite for å redusere lidelsene. Men i arbeidet med å finne løsninger, bør et utgangspunkt også være å anerkjenne og formidle tydeligere at volden har gått dramatisk ned de siste hundre årene – og fortsetter med det. Hvorfor er verden blitt mer fredelig? Noe blir gjort som gjøres riktig. Det blir viktig å finne ut hva det er.

Etter å ha kurset mer enn tusen unge asylsøkere i menneskerettigheter, vet jeg noe om utgangspunktet de har flyktet fra. Mer enn noe annet hungre disse prøvede ungdommene

langt i Syria, er det lett å gi dem rett. Kanskje er det likevel mer riktig å svare at situasjonen i regionen er ett av flere unntak i en verden som ellers er på bedringens vei, i alle fall når det gjelder voldsbruk.

01 Mange tror at verden er mye verre enn det den er. Nordmenn tror bare 40 prosent av verdens barn går på skole, mens fakta er at tallet er 90 prosent.

etter fremgangshistorier. Vi gir dem derfor positiv kunnskap. Som at gjennomsnittsalderen i verden de siste to hundre år har økt fra 37 til 67 år, i en periode der befolkningen har vokst fra en til sju milliarder. Vi bekrefter at det fremdeles finnes store utfordringer (dette vet de mye om fra før), men at verden vil utvikle seg mye i de 70 årene (minst) som de selv skal leve.

VÅRT HÅP ER at de unge, med denne kunnskapen som ballast, ser at det er viktig hva de mener og at løsningene ikke er å finne i voldsbejaende ideologier, men i fornuftsbaserte endringsprosesser, med demokrati og menneskerettigheter som viktige fundament. Da vil positiv utvikling også kunne skje i deres opprinnelsesland. Ikke nødvendigvis i morgen, men kanskje i en overskuelig framtid.

«Humanismen er et livssyn som setter mennesket i sentrum og fremhever den enkeltes menneskeverd, selvstendighet, ukrenkelighet og iboende verdighet.

... Humanismens virkelighetsforståelse, etikk og menneskesyn er basert på fornuft og erfaring, rasjonell og kritisk tenkning, empati og medmenneskelighet.

... Humanismen har ingen eviggyldige skrifter eller sannheter hevet over kritikk. Dens verdier er underlagt pågående kritisk refleksjon.

... Tilværelsen har ingen forutbestemt mening; vi er frie til å skape mening og finne mål for våre liv. Fellesskapet har et ansvar for å legge til rette for at den enkelte skal kunne leve et rikt og meningsfullt liv på egne premisser.

... Humanismen fremholder verdien av undring og anser at pålitelig, etterprøvbart kunnskap blir til gjennom en pågående prosess av observasjon, evaluering og revisjon. Vitenskapelige teorier og resultater er ikke eviggyldige sannheter og må underlegges kritisk granskning og etterprøving.

... Humanister anser demokratiet og individets rettigheter for å være grunnleggende, rasjonelt begrunnede verdier. Vi tar avstand fra totalitære religiøse og politiske ideologier og tenkemåter.»

Norsk Humanistmanifest 2006

vedtatt av Human-Etisk Forbunds hovedstyre 2006

Sykehusprestene medgir at de fleste samtalene de har med pasienter idag er av ikke-religiøs art og omhandler fellesmenneskelige emner. Det er forunderlig at de da skal ha monopol.

ET NØDVENDIG ALTERNATIV TIL SYKEHUSPRESTEN

Morten Fastvold er filosofisk praktiker, og har bl.a. skrevet boka *Hva gjør oss friske? Helsen og helbredelsens filosofi*.

T Morten fastvold

De aller fleste av oss blir syke en gang i blant. Det kan føre til innleggelse på sykehus. Eller så er vi pårørende til en sykehuspasient som det kanskje feiler noe alvorlig, eller som ikke har lang tid igjen. Da kan vi ha behov for noen å snakke med om de ikke-medisinske sider av saken. Vi trenger rett og slett et medmenneske som kan lytte til det vi har å si av privat og eksistensiell art, og som tåler å dele den uvisshet og uro og fortvilelse vi måtte gi uttrykk for.

Den som tradisjonelt har tatt seg av dette, er sykehuspresten. Oslo universitetssykehus (OUS) holder seg med et dusin av dem, som etter sigende har mye å gjøre. Men OUS (som består av Ullevål sykehus, Aker sykehus og Radiumhospitalet) har tatt inn over seg at stadig flere av Oslos befolkning tilhører andre tros- og livssynssamfunn enn Den norske kirke.

Derfor har sykehusledelsen i samarbeid med Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn i Oslo opprettet et supplerende tilbud, med samtalepartnere fra omlag tolv ulike tros- og livssynssamfunn. Her finnes imamer og buddhister og frikirkelige med mer – samt tre deltakere fra Human-Etisk

Forbund, deriblant undertegnede (de øvrige er Kjellaug Myhre og Randi Nielsen). Vi er blitt kurset og sertifisert til å samtale med pasienter og pårørende som vil snakke med noen fra sitt eget tros- eller livssynssamfunn i stedet for sykehuspresten.

DEN BROKETE GJENGEN av samtalepartnere er ikke ansatt på OUS eller noen av de øvrige sykehusene som har blitt med på ordningen, nemlig Rikshospitalet, Lovisenberg, Diakonhjemmet, Sunnaas og Ahus. Vi gjør dette på frivillig basis, og har kun adgang til sykehusene når vi får samtaleoppdrag.

Dermed blir vi heller ikke tilkalt i særlig grad. Det har mye å gjøre med at vi, til forskjell fra fast ansatte sykehusprester, ikke får gå rundt i korridorene og opparbeide personlige kontakter med helsearbeidere på de ulike avdelinger. Mens prestene har et ansikt, er vi samtalepartnere kun et telefonnummer til OUS' seksjon for likeverdig helsetjeneste. Det viser seg ikke å være nok. Vi har derfor gjort sykehusledelsen oppmerksom på at det å opprette et alternativt sam-

01 Ved sykehusinnleggelse kan vi ha behov for noen å snakke med om de ikke-medisinske sidene av situasjonen vår. Vi trenger rett og slett et medmenneske som kan lytte til oss.

► taletilbud ikke er tilstrekkelig for at det også benyttes, selv om det finnes mange pasienter og pårørende som kunne hatt bruk for oss.

VED INNLEGGELSE

skal det finnes rutiner for å spørre om pasientens tro eller livssyn, med tanke på å tilkalle en passende samtalepartner, om det skulle bli aktuelt. Men det hender nok ganske ofte at rutinene ikke følges. Det gjelder særlig når pasienten er etnisk norsk, noe de fleste humanetikere er. Da er det fort gjort å anta at presten er rette vedkommende. Eller kanskje heller at religion og livssyn ikke er så viktig, slik at man godt kan la være å spørre om det.

Dessuten har helsearbeidere tradisjon for å tenke at sykehuspresten er som poteten – at hun er så allsidig at hun meget vel kan samtale med pasienter og pårørende utenfor Den norske kirke, også med humanetikere. Prestene har jo sluttet å misjonere, de vet å holde Gud og Jesus utenfor så lenge pasienten ikke selv bringer noen tro på bane. Dette er mer og mer blitt

... det å opprette et alternativt samtaletilbud ikke er tilstrekkelig for at det også benyttes ...

regelen, og ikke unntaket. De fleste samtaler sykehusprestene nå har, er av ikke-religiøs art og omhandler livsnære, fellesmenneskelige emner. Det medgir sykehusprestene selv. Hvorfor de da skal ha monopol på

fortrolige samtaler, blir desto mer forunderlig. Og urimelig.

DET FINNES KANSKJE humanetikere som avfinner seg med sykehuspresten når denne kommer i sivil og kun vil være et medmenneske. Men veldig mange uten gudstro føler nok et ubehag ved å vite at man snakker med en prest, hvor tilbakeholden presten enn er med å flagge sin tro. Noen av oss har dessuten en uvilje mot prester, ut fra personlige erfaringer.

Selv hadde jeg holdt «garden» oppe, mentalt sett, skulle en prest ha satt seg ned ved min sykeseng. Bevisst eller ubevisst ville jeg være på vakt mot å få mine private tanker fortolket og reflektert innenfor et kristent verdensbilde. Og slikt orker man aller minst når man er

Sykehusprester

De aller fleste norske sykehus har ansatt sykehusprester. Sykehusprestene er ordinerte prester i Den norske kirke og de har videreutdanning for det spesielle pastoral-kliniske arbeidet i helsesektoren.

Slik sett er sykehusprestetjeneste en tjeneste som kommer både fra kirken og fra sykehuset, og er et godt eksempel på sammenblendingen av stat og kirke – selv etter at båndene mellom dem skal ha løsnet.

på sitt mest sårbare og har mer enn nok med å være syk.

HUMANETIKERE ER DA heller ikke kjent for å etterspørre fortrolige, eksistensielle samtaler når de er innlagt på sykehus. Og det er nok ikke bare fordi presten inntil nylig har vært det eneste alternativet. Jeg vil tro at humanetikere flest er mønsterpasienter, ved at man lydig følger behandlingsregimet og ikke bryr legen og sykepleieren med utenom-medisinske anliggender.

I tråd med helsevesenets rådende ideologi ser nok mange humanetikere på sykdom som noe rent kroppslig, dersom det ikke handler om psykisk sykdom. Det er jo det vi er blitt opplært til å mene, vi som stiller oss på legevitenenskapens side mot alskens tvilsomme behandlingsformer uten dokumentert effekt. Av ren lojalitet godtar vi at leger nesten utelukkende fokuserer på vår fysiologi, og setter den mentale og eksistensielle siden av saken i parentes. Det vi måtte tenke og føle og lure på rundt vår sykdom eller skade, er liksom ikke relevant, verken for legen eller for oss selv.

Men relevant er det like fullt. Om helsevesenet hevder å sette pasienten i sentrum, er det langt unna det å sette hele

mennesket i sentrum. Noe som faktisk er et humanistisk anliggende, siden vi er mer enn en kropp som kan fikses på, slik man reparerer en maskin. «Hva gjør et menneske til et menneske?» spør vi i konfirmantundervisningen, og sikter med det til at mennesket er noe mer enn et artsvesen eller en fysiologisk innretning. Det er i tråd med den folkelige visdom om at kropp og sjel henger sammen, uten at vi må legge noe religiøst i det.

HELDIGVIS LAR STADIG flere leger og andre helsearbeidere denne åpenbare sannhet synke inn. De føler et ubehag ved at de knapt gir seg tid til å lytte til det pasienten har på hjertet, så snart dette er på siden av de medisinske spørsmål man skal krysse av på et skjema for. Fokuset er i stedet på en stadig større medisinsk spesialisering, også blant sykepleiere.

Men det er unektelig slik at sykdom og skade ikke er noe rent kroppslig som kun kan avhjelpes med farmakologi eller kirurgi. Hva vi mennesker tenker om vår sykdom, vår helse og vårt liv i det store og hele, innvirker på tilfriskningsprosessen i større eller mindre grad. Ergo er dette medisinsk relevant. Det gjelder særlig ved de mange sykdomstilstander

Samtalepartnere om tro- og livssyn

Samtalepartnere er et tilbud til pasienter eller pårørende på sykehus. Du kan snakke med samtalepartnere om det som opptar deg når sykdommen rammer. Tilbudet ble etablert som et prosjekt i 2011, og er siden prosjektets avslutning i 2013 blitt videreført som et fast tilbud ved sykehuset. Samtalepartnere tilbyr åndelig eller eksistensiell veiledning/samtale. OUS' samtalepartnere har bakgrunn fra 12 ulike tros- og livssynssamfunn.

For mer informasjon, bruk QR-koden nedenfor.

som er sammensatte, og som det ikke finnes noen enkel medisinsk kur for.

HUMANETIKERE

SOM legges inn på sykehus, bør derfor ikke sjenere seg for å få tilkalt en humanistisk samtalepartner, skulle det oppstå behov for et medmenneske å prate med. Nå som tilbudet finnes på et knippe sykehus, er det bare å be den sykepleier eller lege man forholder seg til om å ringe koordinatoren for samtaleprosjektet, slik at han kan formidle kontakt til en av humanetikere som er med. Da blir du kontaktet av en av oss, som trolig kan stille innenfor et døgnns varsel, eller enda raskere hvis mulig, dersom det er krise.

Jo mer vi samtalepartnere brukes, jo mer sannsynlig er det at ordningen overlever startfasen ved å bli tilstrekkelig kjent blant både helsearbeidere og publikum. Da blir det på sikt også påkrevd å omgjøre prestekontoret til et kontor for så vel prester som samtalepartnere fra andre tros- og livssynssamfunn. Statskirkeordningen må

... veldig mange uten gudstro føler nok et ubehag ved å vite at man snakker med en prest ...

også avvikles på sykehus og i helsesektoren for øvrig.

LIKE VIKTIG ER DET å få avviklet den reduksjonistiske, fysiologisk funderte ideologien som har preget helsevesenet siden femtitallet, og

som vi ikke må støtte bare fordi vi er for legevitenskap. Også her kan vi som pasient gjøre vårt ved å ta tilstrekkelig hensyn til egne mentale og eksistensielle behov, og ikke bare gjøre oss selv til et objekt for medisinske undersøkelser og behandling. Det er slik vi fremstår som et helt menneske, og fremmer vår verdighet som pasient og som pårørende.

Debatt på nett

Fida Eliassen-Coker

BRÅK RUNDT HEF-MØTE MED NIELS CHR. GEELMUYDEN

➔ Da Oslo fylkeslag annonserte at de skulle ha temamøte med forfatter Niels Chr Geelmuyden, ble det reaksjoner blant skeptikere med tilknytning til forbundet.

Forfatter og skeptiker-blogger Gunnar Tjømli sa i forkant av møtet til Fritanke.no at det er fryktelig synd at Human-Etisk Forbund i Oslo inviterer Geelmuyden til å innlede på temamøte uten å ta med kritiske røster. Han advarte om at det hele ville bli oppfattet som god PR for alternativmiljøer.

Tjømli har karakterisert Geelmuydens påstander om matsikkerhet som pseudovitenskapelig oppspinn i et par grundig dokumenterte bloggposter. Ingen med fagkompetanse på ernæring, jordbruk og matsikkerhet har støttet Geelmuydens påstander. Tvert imot har flere kritisert ham. Seniorforsker Arne

Grønlund ved Bioforsk på Ås mener for eksempel at Geelmuyden «ikke forstår det han skriver om».

Leder av temamøtekomiteen i Oslo og Akershus, Sverre Landaas, svarte Tjømli at saken ble diskutert før møtet ble satt på dagsorden, men at de hadde blitt enige om at det ikke var ubegrenset tid til rådighet, og at det derfor ville være bedre å invitere kritikere til å stille spørsmål etter foredraget.

Men det stilnet ikke kritikken. Skeptikernestorene Erik Tunstad og Asbjørn Dyrendal sa til Fritanke.no uken før foredraget den 19. november at møtet er på utsiden av hva HEF skal drive med.

– Vi har genuine eksperter, og om man skal snakke seriøst om et felt kan det være en ide å invitere dem til å innlede, understreket

Dyrendal.

– Jeg kan godt snakke i timevis om noe jeg har lest mye om. Og så kan jeg legge inn masse tull innimellom som du ikke har mulighet til å avsløre. Det er fullt mulig. Derfor må det være invitert noen som kan faget, poengterte Tunstad.

Leder i Oslo fylkeslag, Atle Sivertsen, forsvarte arrangementet og hadde stor tro på at det var riktig format som var valgt.

– Vi har diskutert dette i styret, og kommet til at vi har tillit til de som arrangerer møtet. Nå blir det i hvert fall debatt av det, og debatt har ingen vondt av, sa Sivertsen. Han fremhevet at det var åpent for å stille spørsmål til innlederen, og at det dermed var å regne som et debattmøte.

Generalsekretær Kristin Mile i Human-Etisk Forbund hadde forståelse for at Oslo

fylkeslags temamøte fikk kritikk.

– Jeg skjønner at det reageres på at han skal få talerstolen alene på møtet, men dette er fylkeslagets opplegg, poengterte hun.

I forkant av møtet publiserte Fritanke.no en lengre kommentar av journalist Even Gran der hensikten var å forklare hvorfor møtet oppleves som problematisk.

– Jeg tror ikke Oslo fylkeslag egentlig har ment å fremme pseudovitenskap i Human-Etisk Forbunds navn. Men det er i praksis det laget gjør ved å invitere Geelmuyden til å presentere «sannheten om maten vi spiser», slo Gran fast.

Rekordmange møtte opp på møtet og flere måtte snu i døra. Men skeptikerne uteble. Geelmuyden fikk ingen vesentlige kritiske spørsmål, og møtte jevnt over jubel og applaus.

Har du reaksjoner
på artikler i Fri tanke?
Skriv kort og konsist, helst
maks 1000 tegn.

Diskuter og kommenter
på [Fritanke.no](https://fritanke.no) og vår
Facebookside!

Komitéleder Sverre Landaas svarte deretter på kritikken i et debattinnlegg på Fritanke.no. Han mente at Geelmuyden nok ikke har alt på det tørre vitenskapelig, men syntes likevel han kommer med viktige perspektiver. Landaas syntes det var synd at det meste som hadde blitt skrevet om arrangementet var så «ensidig negativt, til dels usaklig og mobbete».

Landaas stusset også over at det det ikke hadde møtt opp noen skeptikere.
– På møtet i går var det avsatt godt over en time til diskusjon, og det forundrer meg at ingen av kritikerne benyttet sjansen til å ytre seg, skrev han.
Landaas fikk mye motstand i kommentarfeltet på Fritanke.no.

– Jeg hadde håpet at debatten ville føre til at HEF tok inn over seg noen feil som er begått. Å åpne for debatt er helt greit, og å slippe til dem man er grunnleggende uenig i hører med. Å arrangere et vekkelsesmøte for ren kvasivitenskap er derimot så til de grader i strid med HEFs identitet og verdigrunnlag at dette må få konsekvenser, slo havforsker og HEF-medlem Øivind Bergh fast i en av kommentarene. [9615]

«Den kristne kulturarven finnes ikke»

➡ – Rent generelt betegner kulturarv det som nåtiden er interessert i å videreføre fra fortiden, samtidig som bruken av ordet «arv» kamuflerer de ideologiske føringene som ligger i begrepet ved å la bevaring av innholdet fremstå som en unngåelig forpliktelse: Man slipper ikke unna en arv, forklarte professor i folkloristikk Anne Eriksen ved Universitet i Oslo på Fritanke.no i en artikkel som problematiserte begrepet «kristen kulturarv» i etterkant av regjeringens forslag om å gjeninnføre 50%-regelen og K i navnet på religionsfaget.

Det førte til mange kritiske kommentarer i kommentarfeltet til saken, og til en diskusjon om begrepet kulturarv og hvor verdiene kom fra.

«Det som er viktig for et samfunn er de verdier det står for. Kristendommen liker å fremstille seg som bærer av de gode verdiene vi liker å identifisere oss med. Men det dreier seg ikke om kristne verdier, det dreier seg om humanistiske og universelle verdier som finnes som bunnstoff i de fleste samfunn. Det er for at vi skal kunne leve i et samfunn at disse verdier har

tatt form og, noen ganger, fått utvikle seg. Det er først når noen i et samfunn danner ideologiske eller religiøse maktgrupper at denne naturlige utviklingen mot det sofistikerte blir hemmet og truet. At vi ble kristnet, med makt og vold er vår historie. At denne religionen har satt store spor i vårt samfunn er ikke å betvile, både kulturelt og politisk. Men det vi skal bevare for fremtiden og arven vi skal bringe videre er den humanistiske kulturarven. Så får historie være historie, både på godt og vondt», skrev Gertrud Færavaag.

Hun fikk svar fra presten Ole Petter Erlandsen, som var ganske aktiv i meningsutvekslingen:

«Dine humanistiske og universelle verdier er dessverre ikke så universelle som du tror. Igjen - poenget er at du er vokst opp i et samfunn hvor disse verdiene tas for selv sagt. Og grunnen til at du tar det for selv sagt er - blant annet - den sterke påvirkningen det kristne budskapet har hatt på kulturen i tusen år.»

Les hele saken og alle kommentarer på Fritanke.no [9584].

«Har mistet all sympati med Snåsamannen»

➡ Ronnie Johanson gir ut ny bok om Jordal Gjerstad, *Snåsamannen: Helbredelsene, spådommene, løgnene*, og Fritanke.no har intervjuet ham. I intervjuet forteller hann at han i utgangspunktet hadde stor respekt for mannen, «som fremstod som tillitvekkende, troverdig og beskjeden, ja ydmyk». Men jo dypere han har gått inn i Snåsamannen liv og virke, jo mindre respekt har han fått for ham.

De kritiske kommentarene i kommentarfeltet lot ikke vente på seg:

«Dette er en bok jeg også vurderte å kjøpe, for deretter å brenne den ! Men, karma er no herk, så jeg lar være. Uansett hvordan Gjerstad har operert så ER han en hjertegod mann, noe man IKKE kan tilskrive forfatter !», skriver Betty:

«Så vidt jeg vet så har vel ikke Joralf kontaktet eller ønsket noe oppmerksomhet eller media rundt hans person. Ronnie prøver vel bare å tjene penger på å skrive mest mulig negativt. De gavene som blei lagt igjen mener jeg er gått til kirken og han har ikke tatt dem til inntekt », skriver Øyvind Frøland. [9622]

Spiritualitet uten religion

To profilerte religionsskeptikere med bøker om spiritualitet.

**LIVING WITH A WILD
GOD, A NONBELIEVER'S
SEARCH FOR
THE TRUTH ABOUT
EVERYTHING.**

Barbara Ehrenreich

**WAKING UP – A GUIDE
TO SPIRITUALITY
WITHOUT RELIGION**
Sam Harris

Spiritualitet for ikke-religiøse er mulig. To nye amerikanske bøker skrevet av profilerte ateister har begge dette som tema. Forfatterne Sam Harris og Barbara Ehrenreich har skrevet hver sin bok som begge er en blanding av memoar fra ungdomstiden, hvor de begge hadde oversanselige opplevelser, og refleksjoner om spiritualitet for den som ikke er religiøs. Ehrenreichs selvbiografiske del baserer seg på dagboknotater, mens Harris deler sine erfaringer fra meditasjonsopphold og dop-eksperimentering med leseren.

Harris er kjent for å være ekstremt skeptisk til religion. Men i *Waking up* fokuserer han på at det også skjuler seg viktige psykologiske sannheter i religionene. Harris er kjent som en representant for nyateismen og har, i likhet med de andre nyateistene, blitt beskyldt for å være intolerant og svært fiendtlig innstilt mot religion. Så ikke uventet, når Harris, med doktorgrad i nevrovitenskap, har det som kan beskrives som spirituelle opplevelser, ser han det ikke som et vitnesbyrd om Guds eksistens, men som et bevis på den menneskelige bevissthetens kapasitet. I boka ser han blant annet på meditasjon fra et sekulært ståsted, men uten å redusere dette til ren stresslindring.

Mange som har hatt uforklarlige opplevelser er blitt overbeviste om at det finnes noe mer og tolker det som bevis for en guddommelig eksistens. Harris har også hatt slike opplevelser, men kommer altså ikke til samme konklusjon. Selv om slike mystiske eller spirituelle

F. Scampix

opplevelser kan karakteriseres som reelle, mener Harris det er feil å dra religiøse eller metafysiske konklusjoner av dem. I stedet konsentrerer han seg om hjernen og bevisstheten.

Ehrenreich er mindre interessert i nevrologiske forklaringer på spirituelle opplevelser, men mener det er riktig å ha et åpent sinn når det gjelder dette temaet. Med ateistiske oppvekt og overbevisning har ikke de spirituelle opplevelsene har ikke gjort henne religiøs. Barbara Ehrenreich er kjent forfatter og en profilert ateist i USA, og har tidligere skrevet anerkjente bøker med kritikk av «positiv tenkning»-bevegelsen og om hvordan det er å leve på minimumslønn. I sin siste bok beskriver hun altså det som må regnes som spirituelle opplevelser fra 14-årsalderen. Ehrenreichs bok er mer dagbokmemoarer og ungdomsbiografi, godt skrevet og interessante sådanne.

Fordi både mennesker fra alle slags trosretninger og mennesker uten tro har samme type åndelige erfaringer må

åndelighet adskilles fra religion, argumenterer Harris. Mystiske eller spirituelle opplevelser er ganske vanlig – halvparten av amerikanske befolkning har hatt slike, og omkring 10 prosent av befolkningen [i USA] har hatt såkalte «ut av kroppen-opplevelser», ifølge Harris. Slike erfaringer blir som regel tolket i kontekst med den aktuelle religionen man tilhører, men skriver Harris: Vi vet nå at dette er feil.

Mye av tankegodset til Harris er hentet fra buddhismen, som for eksempel innsikten om jeget som en illusjon og effekten av meditasjon. Opptattheten av disse temaene kan i seg selv fremstå som noe new age-aktig, men fenomenene behandles grundig og godt fra et nevrovitenskapelig ståsted. Religiøse kritikere har ikke vært nådig mot denne innfallsvinkelen: «Å lete etter Buddha i hjernen er som å lete etter Mozart i et piano», skriver new age-guruen Deepak Chopra i en kritisk kommentar til boka. Flere religiøse personer har protestert mot at det går an å kalle seg spirituell som

Bildet: Sam Harris og
Barbara Ehrenreich

DIGITAL DEMENS
Manfred Spitzer
(Pantagruel forlag
2014)

**ARMAGEDDON
HALLELUJA!**
Dag Hoel
(Spartacus 2014)

ikke-religiøs. «Lyver Sam Harris for å selge bøker», spør en kritiker i en kristen avis. I USA har det vært mange debatter om S-ordet. Diskusjonen om hvem har rett til å kalle seg spirituell har blusset opp igjen, og utgivelsen av bøkene til Ehrenreich og Harris har kastet bensin på bålet.

Hva ligger egentlig i ordet *spirituell*? Det engelske begrepet *spirituality* kan oversettes både med spiritualitet eller åndelighet. Handler det om en slags ærefrykt som både religiøse og ateister kan oppleve? Noen ikke-religiøse er positiv til at spiritualitet kan være for alle, mens andre mener at ordet er for vagt og i for stor grad assosiert med religion til at ikke-religiøse bør ta i bruk ordet. Men har vi ikke-religiøse egentlig lyst til å kalle oss spirituell eller åndelig?

FLERE BØKER:

Det har kommet ut flere bøker av ikke-religiøse som setter spiritualitet høyt. I sin bok *The Little Book of Atheist Spirituality* (2008) skriver den franske filosofen André Comte-Sponville at mennesker kan klare seg uten religion, men ikke uten spiritualitet. Vi må kunne skille mellom religion og spiritualitet, og det er ikke noe i veien for at ateister kan dyrke spiritualitet. I *Religion for Atheists* (2012) er filosofen Alain De Botton opptatt av de aspektene ved religion vi kan dra nytte av og som kan inspirere oss. Han tar til orde for at vi kan lære av religionene og ta til oss det som finnes av sannheter.

Norunn Kosberg

Hjernen i endring?

Hvilke konsekvenser har omfattende bruk av digitale medier på hjernens utvikling? Dette spørsmålet forsøker psykiater og hjerneforsker Spitzer å gi et vitenskapelig svar på. Utgangspunktet er det han oppfatter som storsamfunnets vrangforestillinger knyttet til bruken av digitale verktøy. Hva angår læringseffekten foreligger det i følge Spitzer ingen bevis for at elever lærer bedre ved hjelp av digitale verktøy. Faktisk synes forskningen å understøtte motsatt konklusjon.

Argumentasjonen er i korte trekk: Digitale medier svekker evnen til å lagre. Å kunne lagre er en forutsetning for å utvikle forkunnskaper og komplekse forestillinger. Disse utgjør en nødvendig beredskap i møte med ubegrenset info fordi de muliggjør utvelgelse, organisering og bearbeiding. Digitale medier «letter» læring (du trenger bare en skjerm), men dette går på bekostning av fordypning fordi lagring avhenger av i hvilken grad kroppen involveres i prosessen. Når digitale medier får en sentral rolle tidlig i livet, fratas barn og unge muligheten til i det hele tatt å utvikle en slik beredskap fordi digitale medier involverer for få hjernefunksjoner. På sikt svekker dette hjerneområder også av betydning for oppmerksomhet og selv-kontroll.

Forfatteren legger ikke skjul på at han ønsker å riste storsamfunnet ut av en kollektiv handlingslammelse, og noen lesere vil nok finne boken i overkant dystopisk. Men boken illustrerer også hvordan vitenskapen av og til kan fungere som et nødvendig kritisk korrektiv til den rådende tidsånden.

Cecilie Ellefsen

Norske dommedagsforventninger

Armageddon Halleluja! er en rundreise blant kristne grupper som på ulike måter deler forståelsen av opprettelsen av staten Israel som oppfyllelse av bibelske profetier og et tegn på at Jesu gjenkomst er nær. Hos mange ulike karismatiske menigheter, misjonsforbund, frikirker og bedehusmiljø i Norge er støtten til Israel en sentral bærebjelke.

Rammefortellingen i boken er en reise til Israel i regi av organisasjonen Internasjonale Kristne Ambassade Jerusalem. Formålet med reisen er å markere støtte til Israel ut fra bibelordet om at «den som velsigner jødene skal selv bli velsignet».

Med på reisen til Israel er også Israelvennlige parlamentarikere fra en lang rekke land. Påstander om den mektige «jødiske lobbyen» som manipulerer politikere og media er noe som stadig oftere dukker opp. Hoel viser at mens slike lobbyorganisasjoner finnes, er de kristensionistiske miljøene langt viktigere og sannsynligvis langt farligere, ettersom de i mange tilfeller ikke nødvendigvis er negative til en storkrig i Midtøsten dersom dette inngår i Guds plan.

Hoel trekker her særlig frem den rollen kristensionistene spiller i det republikanske partiet i USA. Men i en bok som hovedsakelig handler om Norge kunne det vært vel så naturlig å ta opp den posisjonen de har fått i norsk politikk gjennom Fremskrittspartiets sterke støtte til Israel.

Hoel tar oss også med til de nasjonalreligiøse jødene, som lever i tett symbiose med kristensionistene. Disse gruppene, har blitt en maktfaktor i israelsk politikk – noe som ikke minst skyldes den pengestøtten de mottar fra kristensionister i Europa og USA.

På tross av noen skjønnhetsfeil, er dette en svært viktig bok som viser en ikke ubetydelig del av bakteppet for en av vår tids farligste konfliktlinjer.

John Færseth

Les hele anmeldelsen på Fritanke.no. [9623]

Hvor moralsk er vi egentlig? På en skala fra en til seks?

VI LYVER, JUKSER OG LURER OSS SELV OG ANDRE

T Norunn Kosberg, filosof og forfatter
F Scanpix

Langrennsløper Petter Northugs fyllekjørte og stakk fra åstedet, og løy til politiet etterpå. Han satte andres liv i fare – noe som er et brudd med både juridiske og moralske regler. Hvor plasserer dette Northug på en etisk skala fra en til seks?

En som har forsøkt å måle moralske nivå er den amerikanske psykologen Lawrence Kohlberg (1927-1987) med sin teori om moralsk modningsprosess. Han utviklet en metode som skulle måle den moralske utviklingen, først og fremst hos barn, kalt Moral Judgement Interview (MJI). Han gav

forsøkspersoner i ulike aldersgrupper et etisk dilemma som han ba dem løse. Han var opptatt av hvordan forsøkspersonene resonnerte omkring løsningen av dilemmaet, og ikke først og fremst hvilket resultat de kom fram til. Etter å ha studert svarene konkluderte Kohlberg med at som barn starter vi på et første stadium hvor vi resonnerer med at «riktig» er det samme som å unngå straff.

DET SOM ER BLITT kjent som Kohlbergs stadier for moralsk utvikling består av seks ulike stadier:

Det første stadium er lydighet. Det som er tillatt er riktig. Man unngår visse handlinger av frykt for straff. Det andre stadium er egoisme, eller instrumentell tenkning. Det som tjener en selv, er det moralsk riktige. Det tredje stadium er relasjoner. Andres forventninger, konformitet og relasjoner til andre er bestemmende. Det fjerde stadium er samfunnets beste. Det som tjener samfunnets og fellesskapet er det

01 De fleste av oss jukser hvis vi får sjansen, hevder psykologiprofessor Dan Ariely.

Vi får ikke følelsen av å gjøre noe galt når vi gjør som alle andre.

► som er riktig. Lov og orden og det å gjøre sin plikt som borger, er viktig. Det femte stadium er menneskerettigheter. Det er riktig å handle ut fra nytte, rettssystem og verdier i samfunnet. Men hvis disse er urettferdige bør de endres. Det sjette stadium er universelle etiske prinsipper. Samvittigheten og selvstendig valgte etiske prinsipper avgjør hva som er rett og galt.

IFØLGE KOHLBERG STARTER barn på det første stadiet, og utvikler seg som regel deretter videre til de øvrige stadiene. På de to siste nivåene er personlige relasjoner underlagt allmenne rettsprinsipper. Det vil si at nepotisme ikke kan aksepteres, altså at man ikke kan gi spesialfordeler og gjøre unntak for slektninger, venner og forbindelser.

Kohlbergs forsøk på å beskrive menneskers moralske utvikling er blitt møtt med en del kritikk. Blant annet for spørsmålsformuleringene og hvordan svarene ble tolket, men også for selve rangeringen av nivåene, hvor universelle prinsipper blir plassert på de øverste nivåene, mens personlige relasjoner blir plassert lenger ned.

Ifølge Kohlberg er vår utvikling irreversibel: Når vi har beveget oss fra ett nivå til ett annet, er det ingen vei tilbake. Men stemmer dette egentlig? Er det ikke heller slik at vi veksler mellom ulike nivå ut fra ulike situasjoner vi er i? Når vi vurderer om vi skal snike på trikken er vi kanskje på nivå to – vi håper vi kommer unna med det – mens i spørsmålet om vi skal ta vår tørn med trappevask i borettslaget innser vi at det er viktig at alle bidrar, og vi er kanskje oppe på nivå fire.

De fleste av oss jukser hvis vi får sjansen, hevder psykologiprofessor Dan Ariely. Han er ekspert på atferdsøkonomi, fagfeltet som studerer hvordan vi foretar økonomiske beslutninger i praksis

Han har blant annet forsket på hvordan omgivelsene kan få oss til å bli mer uærlige ved å utføre tester som lokket testpersonene til juks. Testpersonene skulle løse enkle matematikkoppgaver. De fikk betalt for hver oppgave de løste, men de fikk ikke nok tid til å bli ferdige før besvarelsene ble samlet inn. I snitt løste hver person fire oppgaver. Når besvarelsene så ikke ble samlet inn, og testpersonene ble bedt om selv å oppgi hvor mange oppgaver de hadde løst, var snittet sju oppgaver. Det var ikke slik at noen få jukset mye. I stedet oppdaget forskerne at nesten alle var villige til å jukse litt. Forskerne gjorde en rekke varianter av eksperimentet og fikk lignende resultater hver gang.

ARIELY HAR EN FORKLARING på dette: Han mener at de fleste ønsker å kunne se seg selv i speilet og føle seg som en bra person. Vi ønsker å være gode mennesker og opprettholde et positivt selvbilde, men litt juks og løgn ser ut til å være forenelig med det. Det finnes likevel en grense for uærlighet vi som regel ikke overstiger, for da blir det vanskeligere å opprettholde et greit selvbilde.

Etisk dissonans kan vi kalle det når det ikke er samsvar mellom holdninger og handlinger. Når det er en stor avstand mellom etiske oppfatninger og hva man faktisk gjør, igangsettes gjerne en rekke strategier – ofte ubevisst – for å minske det ubehagelige gapet.

Forsvarsmekanismer som fornektning («jeg gjorde det ikke», «jeg gjorde det, men det er likevel ikke min skyld», «jeg gjorde det, men det var ikke så alvorlig» og lignende) eller rasjonalisering (å finne (fornuftige) grunner og forklaringer) trer i kraft for å unngå etisk dissonans. Vi er i det hele tatt særdeles flinke til å lyve for oss selv og andre.

Flere bøker har i det siste satt søkelys på dette (se avslutningsvis for lesetips).

Er det så ille med løgn og juks? Det er i hvert fall verre hvis man er kjendis og forbilde for mange. Forskerteamet til Ariely fant nemlig også ut at når vi ser en vi identifiserer oss med jukse, blir vi mer tilbøyelig til å følge etter. Forskning viser at vi påvirkes av, og gjerne etterligner, personer vi ser opp til. Såkalte «høystatus-individ» har stor påvirkningskraft. Slik sett er det verre når Northug fyllekjører og lyver enn når en ukjent bygderåner gjør det.

VI LYVER OG JUKSER og lurer oss selv og andre, og det kan det bli vanskelig å slutte med. Men vi kan bli mer bevisste på mønstrene våre og tendensene til uærlighet, mener Ariely. Det mener Stenvik også, som skriver i sin bok: «Kanskje det mest pragmatiske er å holde et årvåkent øye med de løgnene vi forteller oss selv, og håpe at vi fanger opp i det minste noen av dem.»

Lesetips

Dan Ariely: *The Honest Truth about Dishonesty* (2012)

Sam Harris: *Lying* (2011)

Bård Stenvik: *Bløff – hvordan juks og selvbedrag gjør oss til ekte mennesker* (2014)

Bli med på årsmøte!

Lokallag i Human-Etisk Forbund driver med et vidt spenn av aktiviteter – både seremonier, møteaktiviteter og politisk lobbying, blant annet.

Er du nysgjerrig på hva som skjer lokalt i Human-Etisk Forbund der du bor? Kom på årsmøtet, så kan du være med å påvirke aktiviteter og beslutninger. Kanskje har du til og med lyst til å være med i styre og stell? Men nb, ingen blir valgt uten å ha blitt spurt.

Som medlem er du hjertelig velkommen til å delta og å stemme på lokallagets årsmøte. Årsmøtene avholdes i alle Human-Etisk Forbunds lokallag, over hele landet, i løpet av januar eller februar.

Fylkeslagene avholder sine årsmøter innen mars måned.

For tid og sted for ditt lokallag:
se **human.no** og velg ditt fylke.

www.humanistforlag.no

facebook

OG FØLG OSS PÅ [twitter](https://twitter.com/humanistforlag)

Jeg ønsker å bestille stk *De ukjente krigerne* á kr 399,- (299 for HEF-medlemmer)
Jeg ønsker å bestille stk *Overvåkningssamfunnet* á kr 229,- (172 for HEF-medlemmer)
Jeg ønsker å bestille stk *Ukraina* á kr 369,- (277 for HEF-medlemmer)
Jeg ønsker å bestille stk *Alder— triumf eller tragedie* á kr 299,- (224 for HEF-medlemmer)

NAVN:

ADRESSE:

POSTNR./STED:

E-POST:

UNDERSKRIFT:

ADRESSATEN
BETALER
FOR SENDING
I NORGE

DISTRIBUERT AV
POSTEN NORGE

Humanist forlag AS
Svarsending 1039
0090 Oslo

Human-Etisk Forbund

HOVEDKONTOR

Brugata 19,
Postboks 9076
Grønland
0133 Oslo

Tlf 23 15 60 00
human@human.no

For mer informasjon:
www.human.no
Se også: facebook.no/
humanetiskforbund

FYLKESKONTORER

Østfold

Tlf 69 31 71 65
ostfold@human.no

Rogaland

Tlf 51 90 64 50
rogaland@human.no

Akershus

Tlf 23 15 60 80
akershus@human.no

Hordaland

Tlf 55 21 41 90
hordaland@human.no

Oslo

Tlf 23 15 60 60
oslo@human.no

Sogn og Fjordane

Tlf 57 67 53 90
sognogfjordane@human.no

Hedmark

Tlf 62 53 05 22
hedmark@human.no

Møre og Romsdal

Tlf 71 21 56 05
moreogromsdal@human.no

Oppland

Tlf 61 17 67 10
oppland@human.no

Sør-Trøndelag

Tlf 73 80 64 80
sor-trondelag@human.no

Buskerud

Tlf 32 89 36 70
buskerud@human.no

Nord-Trøndelag

Tlf 486 06 228
nord-trondelag@human.no

Vestfold

Tlf 33 31 32 05
vestfold@human.no

Telemark

Tlf 35 53 13 38
telemark@human.no

Nordland

Tlf 75 52 97 00
nordland@human.no

Aust-Agder

Tlf 37 02 41 00
aust-agder@human.no

Troms

Tlf 77 65 81 98
troms@human.no

Vest-Agder

Tlf 957 59 541
vest-agder@human.no

Finnmark

Tlf 950 76 923
finnmark@human.no

For kontortider og annet, se **human.no**.

F Christian Johander

Skoleringskurs for nye og gamle medlemmer i forbundet

Vil du lære mer om humanisme som livssyn, om Human-Etisk Forbund som organisasjon, hvordan du kan jobbe med rekruttering, politisk påvirkning eller lage et arrangement i regi av Human-Etisk Forbund?

HEF-skolen startet opp i 2013 og er åpen for alle medlemmer som vil vite mer eller ønsker å engasjere seg i forbundet.

Stine Rofeldt og Kristian Haugnes i forbundets organisasjonsavdeling er ansvarlige for HEF-skolen:

– Målet med HEF-skolen er at nye medlemmer skal få mulighet til å lære om forbundet fra første dag. Vi vil gi dere en spire til engasjement, sier Kristian Haugnes.

HEF-skolens 1-2-3

Nivå 1: Dette er inngangsporten til opplæring i Human-Etisk Forbund og favner det grunnleggende over hele linja – både organisasjon, seremoniarbeid, samt ideologi og livssyn.

Nivå 2: Fordypning innen områdene organisasjon, ideologi og livssyn og seremoniarbeid.

Nivå 3: Her er målet å utdanne motiverte kursinstruktører som skal holde inspirerende kurs lokalt. Gode, lokale kurs skal bidra til å rekruttere dyktige frivillige og tillitsvalgte.

Vil du være med på HEF-skolen? Ta kontakt med ditt fylkeslag

Har du tenkt på navnefest?

Humanistisk navnefest er en høy tidelig feiring av at barnet er født og har fått navn. Det er en glad og vakker seremoni, på et ikke-religiøst og humanistisk grunnlag.

I tillegg til en tale inne holder den kultur innslag som musikk, sang og diktlesing. Under seremonien får barnet overrakt en navnetavle.

Humanistisk navnefest er et tilbud som er åpent for alle, og det er lokal lagene til Human-Etisk Forbund som står for gjennomføringen.

Les mer på **human.no**

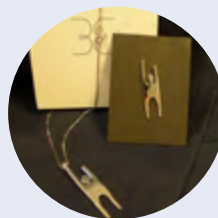
Har du barn under 15 år?

Vi kan få offentlig støtte for medlemmers barn under 15 år, men du må selv registrere barna dine hos oss. Hvis du vil at den offentlige støtten skal gå til oss, send oss skjemaet du finner på **www.human.no/barn** eller kontakt oss på **medlem@human.no** eller 23 15 60 10.

Du kan også sende SMS til 2377:
HEF BARN + barnets navn og fødselsnummer

Ny nettbutikk snart

Human-Etisk Forbund får snart ny nettbutikk-løsning – der det fortsatt er mulig å få kjøpt smykker og utvalgte profileringsprodukter. Følg med på **human.no**.

Har vi riktige opplysninger om deg?

Over 3 400 medlemmer bruker **Min side**. Registrer deg du også!

På **Min side** kan du se hvilke opplysninger Human-Etisk Forbund har registrert på deg, og du kan også endre eller rette opp opplysningene.

For å registrere deg på **minside.human.no** trenger du medlemsnummeret ditt. Det finner du ved siden av adressen på baksiden av dette magasinet. Du lager selv brukernavn og passord ved første gangs pålogging.

Kjenner du noen som ønsker å bli medlem? La dem sende SMS til 2377: **HEF medlem** og navn og fødselsdato. Da tar vi kontakt og tilbyr medlemskap.

Returadresse:
Human-Etisk Forbund
Boks 9076, Grønland
0133 Oslo

BRANDAL, BRAZIER
& TEIGE
De ukjente krigerne.
Nordmenn i første verdenskrig
Et historisk nybrotts-
arbeid om de 15 000
nordmennene som
deltok aktivt i første
verdenskrig.
Kr 399
(Kr 299 for medlemmer av
Human-Etisk Forbund)

EIRIK NEWTH
Overvåkningssamfunnet
Newth presenterer
argumentene for og
i mot overvåkning slik
at du lettere kan gjøre
opp din egen mening.
Kr 229
(Kr 172 for medlemmer av
Human-Etisk Forbund)

JOHN FÆRSETH
Ukraina – landet på grensen
Hva foregår egentlig
i Ukraina? Et unikt
innblikk i den ukrainske
revolusjonen fra forfat-
teren av *KonspiraNorge*.
Kr 369
(Kr 277 for medlemmer av
Human-Etisk Forbund)

INGEBORG MORÆUS
HANSEN
Alder – triumf eller tragedie?
Ingeborg Moræus
Hanssens personlige
betraktning om alder-
dom, til glede for både
den yngre og den eldre
garde.
Kr 299
(Kr 224 for medlemmer av
Human-Etisk Forbund)

FOR Å BESTILLE BØKENE SE KUPONGEN PÅ **SIDE 73** ELLER GÅ TIL **www.humanistforlag.no**

HUMANIST FORLAG

humanistforlag.no | forlag@human.no | tlf: 936 31 648